

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

DEN HAAG (Schev.)

VAN STOLKWEG 29

TELEF. 55.23.50

BESCHRIJVING EN ANALYSE VAN DE
HUIDIGE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK
OP HET GEBIED VAN DE NEDERLANDSE LANDBOUW.

Nota No. 59.

(Bijwerking van nota 51).

Publicatie toegestaan
mits met duidelijke bronvermelding.

Nota No 59

BESCHRIJVING EN ANALYSE VAN DE HUIDIGE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK

OP HET GEBIED VAN DE NEDERLANDSE LANDBOUW

(bijwerking van nota 51)

INLEIDING

Sinds de datum van afsluiting, 1 Februari 1949, van de in nota no 51 gegeven beschrijving en analyse inzake de techniek van de huidige markt- en prijspolitiek in de Nederlandse landbouw, hebben zich hierin talrijke veranderingen voorgedaan. De wijzigingen berusten voor een belangrijk deel op de principieel andere opzet van de markt- en prijstechniek, welke, einde 1948 door de Regering in grote trekken werd aangegeven. Deze nieuwe opzet komt in wezen neer op een verlaten van de oude, op conservering van de gegrooide verhoudingen gerichte "landbouwerisismaatregelen", zoals die in de dertiger jaren tot stand kwamen, en waarop gedurende de oorlog en de eerste jaren daarna nog werd voortgebouwd. Daar reeds eerder was gebleken, dat de moeilijkheden in onze landbouw niet zozeer het gevolg waren van tijdelijke factoren ("crisis"), doch berustten op structuurveranderingen buiten de Nederlandse landbouw, achtte men, met het verdwijnen van de toestand van schaarste, het tijdstip gekomen over te schakelen naar een markt- en prijsbeleid, waarin het element van de aanpassing een centrale plaats inneemt. Deze geheel andere achtergrond waartegen het markt- en prijsbeleid zich in 1949 heeft afgespeeld, maakte het ongewenst de plaats gegrepen wijzigingen aan te geven in de vorm van een aanvulling op nota no 51. Besloten is een geheel nieuwe nota op te stellen. Deze is afgesloten per begin November.

's-Gravenhage, 16 December 1949.

Samengesteld onder leiding van
Dr E. van de Wiel
door W. Le Mair, ec.drs.

De Directeur,

(Dr J. Horrington)

INHOUD

blz.

Hoofdstuk I	<u>De doeleinden van de markt- en prijspolitiek en de wijze van verwezenlijking</u>	1
	A. De gestelde doeleinden	-
	B. De middelen tot het bereiken der gestelde doeleinden	2
	C. Verband met de algemene loon- en prijspolitiek	5
	D. Wettelijke basis van de markt- en prijspolitiek in de landbouw	6
Hoofdstuk II	<u>De markt- en prijspolitiek in de akkerbouw</u>	8
	Samenvatting	-
	A. Marktinstututen	9
	B. Markt- en prijsregelingen voor de verschillende akkerbouwproducten	-
	a. Granen	-
	b. Peulvruchten	14
	c. Hakvruchten	-
	d. Handelsgewassen	16
Hoofdstuk III	<u>De markt- en prijspolitiek in de veehouderij</u>	18
	A. Vee en Vlees	-
	Samenvatting	-
	a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland	-
	b. Im- en exportregelingen	20
	B. Melk- en zuivelproducten	21
	Samenvatting	-
	a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland	-
	b. Exportregelingen	25
	C. Pluimvee en eieren	28
	Samenvatting	-
	a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland	-
	b. Exportregelingen	29
Hoofdstuk IV	<u>De markt- en prijspolitiek voor groenten en fruit</u>	31
	Samenvatting	-
	A. Marktinstututen	-
	B. Marktorganisatie	32
	C. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland	33
	D. Exportregelingen	36

BESCHRIJVING EN ANALYSE VAN DE HUIDIGE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK OP HET GEBIED VAN DE NEDERLANDSE LANDBOUW.

HOOFDSTUK I

DE DOELEINDEN VAN DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK EN DE WIJZE VAN VERWEZENLIJKE.

Bij een beschrijving en analyse van de gevoerde markt- en prijspolitiek moet onderscheid worden gemaakt tussen twee elementen: de gestelde doeleinden enerzijds, en de middelen tot het bereiken dier doeleinden anderzijds. De gestelde doeleinden vormen eigenlijk een onderdeel van de landbouwpolitiek; de middelen om deze doeleinden te bereiken kunnen worden gezien als het object van de markt- en prijspolitiek; deze heeft dus betrekking op de gebezigde techniek.

In dit hoofdstuk zullen de algemene aspecten van de agrarische markt- en prijspolitiek worden gezien. Voor een beter begrip van de achter de gehanteerde middelen liggende motieven kan echter een globaal overzicht vooraf van de gestelde doeleinden niet worden gemist. In het kader van deze algemene aspecten past ook een enkel woord over de wettelijke basis, waarop het gevoerde beleid berust, alsmede een overzicht van de met de uitvoering der regelingen van de overheid belaste organen.

A. De gestelde doeleinden.

Het handhaven van de "bestaanszekerheid" van de boeren op het "goed geleide en sociaal en economisch verantwoorde bedrijf" is de in November 1948 door de Minister gegeven formulering van een desideratum, dat sindsdien een centrale plaats in de gestelde doeleinden inneemt. Hoe ook de nadere precisering van de begrippen "bestaanszekerheid", "goed geleid" en "sociaal en economisch verantwoord" moge uitvallen, het is duidelijk, dat de inhoud van deze begrippen en de consequenties hiervan voor de betrokkenen kunnen veranderen, naarmate de markt zich ontwikkelt van het stringent gedirigeerde organisme van tijdens en kort na de oorlog naar een vrijere vorm, welke ontwikkeling in 1949 in versneld tempo plaats vond.

Naast dit algemene hoofddoel heeft de overheid enkele meer concrete doeleinden gesteld, welke eveneens einde 1948 duidelijk werden uitgesproken. Hieraan zal in het kort enige aandacht worden besteed. Gestreefd zal worden naar een zekere bescherming van de bodemproductie. Bescherming, die echter gericht is op het handhaven van bestaande toestanden kan nimmer een goede waarborg opleveren voor de genoemde bestaanszekerheid. Het is derhalve noodzakelijk, dat de vereiste aanpassing zo veel mogelijk wordt bevorderd. Eerst daarna is, waar nodig, bescherming gerechtvaardigd.

Gezien de relatieve overvloed van de factor arbeid in onze landbouw, is het economisch gezien rationeel te streven naar een arbeidsintensieve agrarische productie. Teneinde de arbeidsproductiviteit en daarmee de beloning voor de factor arbeid zo hoog mogelijk op te voeren, is het tevens noodzakelijk, dat de productie zo intensief mogelijk plaats vindt. M.a.w. de hoeveelheid product per arbeider dient zo groot mogelijk te zijn. De overheid spreekt in dit verband van een zo intensief mogelijk gebruik van de bodem. Uiteraard stelt deze redenering voorop, dat de geproduceerde kwantiteiten in een normale afzet tot waarde kunnen worden gebracht. In concreto vindt deze gedachten-gang zijn neerslag in het streven, onze arbeidsintensieve veredelingsproductie (zuivelproducten, bacon, eieren), alsmede onze zeer arbeidsintensieve tuinbouw minstens op vooroorlogs niveau terug te brengen, respectievelijk te behouden.

1) Het begrip "intensief" heeft, anders dan het begrip "arbeidsintensief" betrekking op een zo groot mogelijke "volume of business".

Bovendien zijn dit de takken van agrarische productie, welke, gezien de natuurlijke omstandigheden, de ontwikkelde vakbekwaamheid en ervaring (ook op organisatorisch terrein) de meest aangewozone zijn.

Het gebrek aan harde valuta waarmede ons land te kampen heeft, alsmede het bevorderen van een intensief gebruik van de bodem, waren voor de overheid aanleiding, naast het herstel van de veehouderij en tuinbouw, met name te streven naar uitbreiding en intensivering van de voortbrenging van dié producten, welke enerzijds bij import harde valuta kosten en anderzijds passen in het kader van de behoeften van de veehouderijsector. Zo stelt de Regering zich voor, ca 1/3 deel van de vooroorlogse import van voedermiddelen te vervangen door een verhoogde binnenlandse productie (arbeidsintensieve hakvruchten). De schaarste aan harde valuta is een der oorzaken, dat ook enkele andere producten een wat bevoorrechte positie innemen, bv. tarwe, koolzaad.

B. De middelen tot het bereiken der gestelde doeleinden.

Al zullen de verschillende vormen van prijsvaststelling, waarvan de overheid zich bedient in dit hoofdstuk nog niet uitvoerig ter sprake komen, toch is het nuttig als inleiding op onderstaande analyse van de markt- en prijspolitiek, een overzicht te geven van de verschillende mogelijkheden, die er op dit gebied bestaan:

- a. minimumprijs, d.i. een prijs, waar beneden het product niet mag worden verhandeld;
- b. minimum-garantieprijs, d.i. een prijs, waarvoor het product door de overheid wordt ingenomen, wanneer hij op de markt niet gehaald wordt (bodem in de markt);
- c. maximumprijs, d.i. een prijs, waarboven het product niet mag worden verhandeld;
- d. vaste prijs, d.i. een vastgestelde prijs, waartegen het product moet worden verhandeld;
- e. afgeleide vaste prijs: hiervan is sprake, indien de prijs van een product in een bepaald productiestadium is vrijgelaten, doch direct beïnvloed wordt door een vaste prijs, in een verder productiestadium;
- f. richtprijs, d.i. een prijs, welke de overheid met de haar ten dienste staande middelen zo goed mogelijk tracht te benaderen, bv. door manipulatie van vraag en aanbod. Enige prijsvariatie naar boven of naar beneden wordt daarbij aanvaard. Het in de nieuwe koers gebezigde begrip;
- g. basisprijs (streefprijs) onderscheidt zich niet van de richtprijs wat betreft de mogelijkheid van een zekere schommeling, die bij deze prijs is toegelaten, noch wat betreft de techniek tot handhaving van de prijs. Er is echter een verschil in doelstelling. De basisprijs wordt namelijk vastgelegd voor een aantal strategische producten (meestal in de latere productiestadia/veredelingsproducten), op basis waarvan men de prijzen in de vroegere productiestadia zich "vrij" laat ontwikkelen. Het doel van de basisprijs ligt dus, anders dan dat van de richtprijs, niet voornamelijk in zich zelf besloten. Men houde dus in het oog, dat "basis" hier niet identiek is aan "minimum";
- h. afgeleide basisprijs: hiervan is sprake, indien de prijsvorming van een product in een bepaald productiestadium is vrijgelaten, doch beïnvloed wordt door een basisprijs in een verder productiestadium.

Zoals onder A reeds werd opgemerkt, zijn het de middelen tot het bereiken der gestelde doeleinden, die het eigenlijke object van deze studie uitmaken. Op de algemene aspecten hiervan zal thans wat uitvoeriger worden ingegaan.

De regering heeft overwogen, dat naarmate de omstandigheden, welke het voeren van een "schaarste-economie" noodzakelijk maakten, tot het verleden gingen behoren, de bezwaren van een zodanige politiek steeds duidelijker aan het licht traden. Immers, d.m.v. het in deze politiek passende stelsel van prijszetting (garantie-, richtprijzen), productieregelingen en gegarandeerde afzet oefent de overheid een zeer grote invloed uit op het bouwplan van de boer. Dit betekent een ernstige belemmering voor het ontplooiën van het eigen initiatief. Dit stelsel leidt daarenboven gemakkelijk tot verstarring van gegroeide (productie)-verhoudingen, wat nationaal gezien tot belangrijke verliesposten aanleiding kan geven. Bovendien doet zich onder zodanige omstandigheden de moeilijkheid voor, dat de door de overheid op basis van kostprijsberekeningen vastgestelde prijzen omgekeerd de kostprijzen gaan beïnvloeden, zodat voortdurend

het gevaar dreigt, dat zich hieruit een prijsstructuur ontwikkelt, die belangrijk afwijkt van die, op basis waarvan de meest doelmatige, c.q. de door de overheid gewenste structuur van de productie tot stand komt. Aangezien bovendien de overheid de gevolgen van de vastgestelde prijzen op de productie toch weer niet geheel in de hand heeft, behoeft het stelsel van prijszettingen nog aanvulling met een ingewikkeld en kostbaar systeem van teeltregelingen en productiebeperkingen en een duur contrôle-apparaat. Het is billijk, dat eventuele nadelige consequenties (bv. productieoverschotten) van de door de overheid middels prijsstellingen, productieregelingen, e.d. in het leven geroepen productiestructuur, door de overheid voor haar rekening worden genomen, bv. in de vorm van afzetgaranties. Daarmede is, nationaal gezien, het geleden verlies echter niet geëlimineerd. 2)

Onder meer op grond van deze overwegingen heeft de overheid eind 1948 gemeend, geleidelijk aan te moeten overschakelen van het stelsel met prijszetting voor nagenoeg alle agrarische producten afzonderlijk, gecombineerd met een afzetgarantie van het totale aanbod, naar een politiek, waarbij zij in grote lijnen de voorwaarden schept voor een londebinnenlandse agrarische productie, daarbij een zekere speelruimte latend aan een vrije vorming van prijzen en productie-assortiment (bouwplan). Hierbij wordt uitdrukkelijk vastgehouden aan een geleid economisch systeem, waarin echter hoofdzakelijk met behulp van manipulaties via de prijzen van producten in de latere productiestadia getracht wordt de gestelde doeleinden te verwezenlijken. Meer concreet gesteld, worden in de huidige opzet "basisprijzen" vastgesteld voor enkele belangrijke veredelingsproducten, waarvan de veredeling, hetzij in de landbouw plaats vindt, zoals bij melk, bacon, óf buiten de landbouw, zoals bij aardappelmeel, suiker, tarwemeel en -bloem, oliën en vetten, terwijl de prijsvorming in de vroegere productiestadia wordt vrijgelaten.

Het is zaak de basisprijzen op zo strategisch mogelijke plaatsen aan te brengen, opdat het netwerk van de prijsvorming zo doeltreffend mogelijk over deze hoekpunten in het prijssysteem kan worden opgehangen, m.a.w. het effect der basisprijzen zo groot mogelijk is.

Zoals uit de eerder gegeven omschrijving moge blijken, houdt de introductie van de basisprijs niet in, dat de begrippen vaste, gegarandeerde prijs, e.d. niet meer bestaan. Practisch gesproken draagt het merendeel der thans van kracht zijnde basisprijzen nog het karakter van vaste/gegarandeerde prijzen. Het ligt echter in de lijn van de ontwikkeling, dat zij in de toekomst dit starre karakter zullen verliezen.

Met het bovenstaande is in principe de nieuwe koers in het te voeren beleid aangegeven. Geconcludeerd kan worden, dat deze koerswijziging in de gestelde doeleinden slechts een scherperprecisering naar voren heeft gebracht, zonder echter een fundamenteel andere richting aan te geven.

Met betrekking tot de gekozen middelen ter bereiking der gestelde doeleinden, dus de gehanteerde techniek, heeft de koerswijziging echter inderdaad een principiële verandering gebracht.

Met de beschrijving van het stelsel van basisprijzen en afgeleide basisprijzen is slechts een deel van de marktregulering onder ogen gezien, en wel dát deel, dat zich binnen het nationale marktgebied afspeelt.

Deze binnenlandse marktregulering wordt, zoals wij zagen, gekenmerkt door een veel groter mate van vrijheid dan voorheen. Daarnaast stelt de overheid zich ten doel voor een aantal belangrijke producten een stabiele binnenlandse prijsontwikkeling te bevorderen, gebaseerd op de "normale" kostprijzen van die producten en min of meer onafhankelijk van de prijsontwikkeling op de wereldmarkt, alsmede een intensivering van de Nederlandse bodemproductie. Het is duidelijk, dat de gewenste continuïteit in het binnenlands prijsverloop met een intensief bodemgebruik niet te bereiken zijn op grond van een (relatief klein) aantal basisprijzen. Een tweede belangrijke peiler in het markt- en prijsbeleid is daartoe nodig, en wel een scheiding tussen de binnenlandse en de wereldmarkt. Deze scheiding der markten heeft een kwantitatief aspect, het beïnvloeden van de omvang van de im- en export en een prijzen-technisch aspect, het beïnvloeden

2) Daarenboven is het uitermate moeilijk vast te stellen, in hoeverre de bedoelde nadelige consequenties niet tevens voortvloeien uit andere omstandigheden, bv. de natuurlijke omstandigheden van een bepaald jaar.

van de prijzen waartegen de in- en uitvoertransacties plaatsvinden, of die met deze transacties samenhangen 3). Wat dit laatste aspect betreft kan onderscheid worden gemaakt tussen de gewone in- en uitvoerrechten enerzijds, en een stelsel van heffingen en toeslagen aan de grens of een stelsel van productietoeslagen of -heffingen in het binnenland anderzijds.

Prijzen-technisch kan derhalve de scheiding der markten zowel aan de grens als in het binnenland geschieden. De overheid heeft echter in het algemeen de voorkeur gegeven aan het stelsel van heffing en toeslagen aan de grens boven dat der productietoeslagen en -heffingen in het binnenland. Dit laatste heeft het bezwaar belemmerend te werken op de intensivering van het bodemgebruik en is daarenboven technisch ingewikkelder. De heffingen en toeslagen aan de grens komen in het kort hierop neer, dat onverschillig of de handelsbeweging centraal plaatsvindt of via de handel, bij import heffingen of toeslagen worden opgelegd, respectievelijk verleend, die het verschil in prijsniveau tussen de binnenlandse en de wereldmarkt opvangen.

De importen worden aan de binnenlandse handel ter beschikking gesteld tegen prijzen, welke of in overeenstemming zijn met de gestelde basisprijzen, of, indien het om producten gaat met een "vrije" binnenlandse prijsvorming, zijn afgestemd op de normale afgeleide basisprijzen. Het verschil tussen de aankoop-prijzen op de wereldmarkt en de "doorgeef"-prijzen voor het binnenland komt ten bate of ten laste van het Landbouw Egalisatiefonds. (L.E.F.)

Bij de uitvoer moet onderscheid worden gemaakt tussen twee mogelijkheden, nl. de producten waarvan de exportprijzen lager, en die waarvan de exportprijzen hoger liggen dan de productiekosten. In het eerste geval treedt de overheid als tussenschakel op, bv. bij de export van onze veredelingsproducten naar Engeland (deze vorm van export dient ook gezien te worden in verband met de centrale import in Engeland), of keert exportvergoedingen uit om de uitvoer op een min of meer lonend niveau te brengen. In het tweede geval bestaat de mogelijkheid, dat hoge exportwinsten worden afgeroomd. Dit laatste is praktisch weinig voorgekomen. Ook deze transacties lopen financieel via het L.E.F.

De scheiding tussen de binnenlandse en de wereldmarkt kan wellicht het duidelijkst worden aangegeven voor de granen. Zoals onder punt A reeds werd vermeld streeft de overheid in het kader van een intensief gebruik van de bodem en als gevolg van het tekort aan harde valuta naar een stimuleren van de binnenlandse veevoederproductie. Dit stelde haar voor de taak er zorg voor te dragen, dat het binnenlandse prijsniveau van veevoeder zich op een hoger niveau zou bewegen dan bij een vrije import van veevoeder het geval zou zijn geweest. 4) Een der belangrijkste aangrijpingspunten in deze bescherming is de import van voedergranen. De schaarste aan tarwe en de hoge prijzen op de wereldmarkt gaven aanleiding ook t.a.v. de binnenlandse productie van broodgraan (tarwe) regelend op te treden. Als gevolg hiervan was dus de gehele import van granen binnen het stelsel van een reglementering aan de grens getrokken. Voor voedergranen, waarvoor in 1949 afgeleide basisprijzen van kracht werden, verloopt deze reglementering wat anders dan voor tarwe, waarvoor tot dusver een basisprijs van kracht is.

De tarwe wordt aan het binnenland ter beschikking gesteld tegen een prijs, die in overeenstemming is met deze basisprijs; de voedergranen worden aan het binnenland doorgegeven tegen prijzen, die men heeft afgestemd op een normaal geachte afgeleide basisprijs (steunend op de normale productiekosten). Daarenboven moet men er, wat de voederprijzen betreft, zorg voor dragen, dat de (vrije) binnenlandse prijsvorming zich op het gewenste niveau handhaaft. Het doorgaan van de importen tegen een bepaalde prijs is hiervoor geen voldoende waarborg. Daartoe is het evenzeer noodzakelijk, dat er een zekere stabiliteit wordt gehandhaafd tussen de gevraagde en aangeboden kwantiteiten op de binnenlandse markt.

3) De in- en uitvoer kent ook nog een institutioneel aspect, waaraan echter geen principieel karakter mag worden toegerekend. Of de in- en uitvoer door de handel verzorgd wordt, of door overheidsorganen is voornamelijk een kwestie van techniek. Wel oefenen de twee eerder genoemde aspecten hierop hun invloed uit.

4) Vóór de devaluatie mocht verwacht worden, dat de veevoederprijzen op de wereldmarkt in een nabije toekomst beneden het binnenlands prijsniveau zouden dalen. De tot medio 1949 voorkomende subsidies op voederimporten verkoerden in die tijd in hun tegendeel, in heffingen ten bate van het L.E.F.

Dit laatste betekent, dat met de import op korte termijn kwantitatief gemanipuleerd moet kunnen worden.

De scheiding der markten voor de grondstof veevoeder heeft consequenties bij export van het veredeld product. In het algemeen kan gezegd worden, dat het gemotiveerd is een heffing of een subsidie, gelegd op geïmporteerde grondstoffen ter bescherming van binnenlandse grondstofprijzen (bij heffing), of ten behoeve van een stabiliseren van de binnenlandse kosten van levensonderhoud (bij subsidie) voor dat deel dier grondstoffen, dat in veredelde vorm het land weer verlaat te restitueren, respectievelijk weg te heffen 5).

Deze gedachtengang heeft in het verleden evenwel nog nooit toepassing gevonden. Wel kwam het voor, dat er in de tijd, toen er op de grondstof-importen toeslagen werden uitgekeerd, extra exportheffingen werden opgelegd, doch deze droegen een incidenteel karakter 6).

Voorts was men, in de maanden vóór de devaluatie, toen verwacht mocht worden, dat de heffingen op veevoederimporten een rol van betekenis zouden gaan spelen, het er in principe over eens dat de heffingen op de import op enigerlei wijze gerestitueerd moesten worden bij export van het veredeld product. Ook dit is niet tot een praktische toepassing gekomen.

Voor die producten, die weinig of geen steun ondervinden in het stelsel van basisprijzen en waarvoor ook de reglementering aan de grens van weinig betekenis is, bestaat de neiging via andere wegen tot een stabiliseren van de prijsvorming te geraken, bv. in de akkerbouwsector voor aardappelen en zaden. Waar deze behoefte aan prijsstabilisatie reeds langer bestaat, bv. bij de tuinbouw is deze ontwikkeling reeds verder voortgeschreden. Zij is daar geheel uit "eigen kring" voortgekomen (privaatrechtelijke marktorganisatie). Ook voor het veredelingsproduct eieren, waarvoor geen basisprijs is vastgesteld, zijn een aantal vrij ingrijpende regelingen van kracht, gekoppeld aan de centrale export naar Engeland.

Voor tarwe en koolzaad zijn vaste basisprijzen van kracht. In het kader van de nieuwe koers past het uiteraard slecht vaste prijzen te handhaven voor primaire producten als tarwe en koolzaad. Deze producten zijn in het nieuwe bestel voorbestemd te worden onderworpen aan een vrije prijsvorming, gelieerd aan de basisprijzen voor broodmeel en -bloem (tarwe) en die voor oliën en vetten (koolzaad). Deze prijsrelaties bieden echter voorlopig geen waarborgen voor redelijke tarwe- en koolzaadprijzen, aangezien zich tussen de basisprijzen der veredelingsproducten en die voor tarwe en koolzaad nog subsidies bevinden. Daarom heeft men voor deze producten de oude toestand voorlopig gehandhaafd. De basisprijzen voor tarwe en koolzaad steunen voorts op de scheiding der markten op overeenkomstige wijze als bij de voedergranen het geval is. Teneinde de afzet van binnenlandse tarwe geheel zeker te stellen is tevens een regeling van kracht, dat bij de bereiding van broodmeel en bloem een zeker percentage inlandse tarwe moet worden verwerkt. Ook dit is een stukje "oude" markt- en prijspolitiek, dat men in de nieuwe opzet heeft gehandhaafd.

C. Verband met de algemene prijs- en loonpolitiek.

Naast de hierboven geschetste doeleinden van de huidige markt- en prijspolitiek, en de middelen om deze te bereiken, stelt de overheid zich tot taak de kosten van levensonderhoud niet aan een vrije ontwikkeling over te laten (zgn. beheerste inflatiepolitiek). De Regering is van mening, dat de belangen van de nationale economie als geheel gezien, dus inclusief die van de agrarische sector, erbij gebaat zijn, dat de kosten van levensonderhoud bepaalde grenzen niet overschrijden.

- 5) Hier wordt verder afgezien van de complicatie, dat deze heffingen en subsidies op geïmporteerde grondstoffen nog een indirecte werking hebben op het prijsniveau, voornamelijk via de lonen. Deze nevenwerking is uiteraard met een eenvoudige compenserende restitutie, resp. heffing bij export van het veredeld product niet opgevangen.
- 6) Men verwarre deze exportheffingen niet met de heffingen, welke dienen om de binnenlandse subsidies ongedaan te maken. Deze worden algemeen toegepast.

Een vrije ontwikkeling van deze kosten zou onder de huidige omstandigheden leiden tot een stijging, hetgeen de exportkansen, via de gestegen loonkosten sterk zou benadelen. Aanvankelijk heeft men voortgebouwd op het prijspeil, zoals men dit in 1945 na de oorlog aantrof. Daar de prijzen af-boerderij echter hoger waren dan genoemd prijsniveau, en ook de prijzen op de wereldmarkt voor landbouwproducten hier vrij veel boven lagen, was ook na de bevrijding een subsidiestelsel noodzakelijk.

In de loop van 1948, doch vooral in 1949, is de subsidiëring belangrijk ingekrompen. Dit heeft enige prijsstijging van verschillende levensmiddelen ten gevolge gehad. Zoveel mogelijk trachtte men echter te bewerkstelligen, dat van twee substituten het ene goedkoop gehouden werd (boter - margarine, wittebrood - "volks"-brood, varkensvlees - rundvlees 7)).

Na de devaluatie van de gulden heeft men er tijdelijk toe moeten overgaan het bedrag der subsidies weer belangrijk te verhogen.

D. Wettelijke basis van de markt- en prijs politiek in de landbouw.

Alverens in de volgende hoofdstukken over te gaan tot een bespreking van de onderdelen der gevoerde prijs- en marktpolitiek, nog een enkel woord over de wettelijke basis waarop deze steunt. De verordenende bevoegdheden in het kader van onze landbouwpolitiek berusten bij een aantal overheidsinstanties en Bedrijfschappen. Dit apparaat is opgebouwd op de Landbouw-Crisiswet (1933) en het Organisatiebesluit Voedselvoorziening (1941). Op het ogenblik zijn de volgende Bedrijfschappen werkzaam:

- a. Hoofdbedrijfsschap voor Akkerbouwproducten (een overkoepelend orgaan, waaronder meerdere Bedrijfschappen ressorteren; zie hoofdstuk II);
- b. Bedrijfsschap voor Vee en Vlees;
- c. Bedrijfsschap voor Zuivel;
- d. Bedrijfsschap voor Margarine, Vetten en Oliën;
- e. Bedrijfsschap voor Pluimvee en Eieren;
- f. Hoofdbedrijfsschap voor Tuinbouwproducten (overkoepelend orgaan).

De Bedrijfschappen hebben verordenende en uitvoerende bevoegdheden. Met de Regering als "oudere broer" naast zich hebben zij volledige zeggenschap ten aanzien van:

- a. productie en prijs;
- b. verwerking;
- c. import- respectievelijk exportregelingen.

De Bedrijfschappen missen echter de bevoegdheid tot aan- en verkoop. Wanneer de Regering dan ook als koper of verkoper wil optreden, doet zij dit door middel van een naast ieder Bedrijfsschap bestaand Regeringsaan- en verkoopbureau. Zo kennen wij respectievelijk:

- a. Aan- en Verkoopbureau van Akkerbouwproducten (A.V.A.);
 - b. Vee- en Vleesaankoopbureau;
 - c. In- en Verkoopbureau voor Zuivel;
 - d. Centraal Bureau voor Margarine, Vetten en Oliën;
 - e. Pluimvee- en Eierenaankoopbureau;
 - f. Aan- en Verkoopbureau van Tuinbouwproducten
- terwijl de Regering voor de invoer van voedingsproducten nog beschikt over het
- g. Voedselvoorziening-Importbureau. (In hoofdstuk II wordt de plaats, die dit bureau naast de andere Aan- en Verkoopbureaux inneemt, nader uiteengezet.)

Alle agrarische producten vallen onder de bovengenoemde wet, zowel producten met geleide prijsvorming als producten met vrije prijsvorming. Alle hieronder besproken maatregelen moeten dus tegen de achtergrond van deze "regeringsalmacht" op economisch gebied worden gezien.

Daar de middelen om in een gegeven geval een bepaald effect te bereiken zeer uiteen lopen al naar de aard van het product, het moment van ingrijpen en het verwerkingsstadium waarbij het ingrijpen moet plaats vinden, is het niet mogelijk algemene richtlijnen vast te stellen volgens welke deze organen kunnen handelen. De oplossing in ieder geval verschilt van de omstandigheden en komt tot stand na overleg met vele betrokkenen over de gedragslijn, die in een bepaald geval het beste gevolgd kan worden.

7) De verhouding duur - goedkoop voor varkensvlees resp. rundvlees werd met ingang van 2 November l.l. juist omgekeerd aan vóórdie datum.

Deze mogelijkheid om ten aanzien van alle producten in te grijpen betekent, dat er slechts een gradueel verschil bestaat tussen producten, waarvan de prijsvorming en de handel zijn "vrijgegeven" en producten waarvoor nog prijsregelingen en/of handelsregelingen bestaan. Zogenaamde "vrije" producten of prijzen kunnen te allen tijde weer binnen de kring der nog "geordende" producten worden getrokken, zodra de Regering van mening is dat zich een ongewenste toestand voordoet of dreigt voor te doen. Bijvoorbeeld de handel in en de prijsvorming van karwij zijn vrijgegeven. Toch heeft het commerciële lichaam van het H.B.A.: het Aan- en Verkoopbureau voor Akkerbouwproducten (A.V.A.) een voorraad karwij, waarmee gemanipuleerd kan worden, zodra de "vrije" prijs naar de mening der regering te hoog zou oplopen.

Consequentie in gedragslijn bij gelijke verschijnselen voor verschillende producten is ook moeilijk doorvoerbaar in verband met de verschillen in eigenschappen der producten. Een (relatief) "teveel" aan rogge werd opgelost door een gedeelte (50.000 ton) verplicht in veevoeder te doen vermalen, zodat de richtprijs gehandhaafd bleef (oogst 1948). Een dergelijke maatregel ten aanzien van aardappelen was niet op dezelfde wijze zo snel doorvoerbaar (onvoldoende verwerkingscapaciteit tot veevoeder), zodat een flinke prijsval in aardappelen optrad (oogst 1948).

HOOFDSTUK II

DE BASIS- EN PRIJSPOLITIEK IN DE AKKERBOUW

Samenvatting. Tot voor kort waren in de akkerbouwsector voor de meeste belangrijke producten richtprijzen van kracht. Daarnaast was voor een aantal producten de prijsvorming vrij. In de loop van 1949 is in het kader van de nieuwe richting in het gevoerde markt- en prijsbeleid de ontwikkeling van de vrije prijsvorming in deze sector in versneld tempo voortgeschreden. Deze ontwikkeling kan in het kort als volgt worden samengevat. Voor oogst 1949 heeft men het begrip richtprijs laten vallen. De nog resterende prijsregelingen worden aangeduid als basisprijzen (streefprijzen), overeenkomstig het doel, dat aan deze prijzen moet worden toegekend. Zij zijn van kracht voor een aantal strategische veredelingsproducten als suiker, aardappelmeel, tarwemeel en -bloem, oliën en vetten, en dragen het karakter van gegarandeerde en minimumprijzen, welke steun vinden in de regelingen aan de grens.

Voor de primaire producten wil men in het algemeen komen tot een vrije prijsvorming, enerzijds steunend op de regulering aan de grens en de relatie met de basisprijzen, anderzijds steunend op de prijsvorming in een alternatieve sector van aanwending. Deze alternatieve sector is voor producten als rogge, peulvruchten, aardappelen, e.d. de veevoedersector 1). Op deze wijze is een speelruimte geschapen tussen een niet geheel vast plafond in de markt op grond van de basisprijzen in de veredelingssector en een evenmin geheel vaste bodem op grond van de prijsvorming in een sector met alternatieve aanwendingsmogelijkheden. Waar de Regering meent, dat deze afgeleide vrije prijsvorming nog niet in werking kan treden, bv. voor inlandse tarwe en koolzaad, is de oude prijsregeling voorlopig gehandhaafd.

Het netwerk van prijsrelaties in de akkerbouwsector is als volgt: Voor tarwe is de oude regeling (thans basisprijs) gehandhaafd. Zou de prijsvorming van de inlandse tarwe, als primair product, vrijgelaten worden, dan zou zij effectieve steun vinden in de basisprijzen der veredelingsproducten, tarwemeel en -bloem, de meng- en maalvoorschriften, en de marktregeling aan de grens. De basisprijzen voor meel en bloem zijn zodanig gefixeerd, dat normaliter de tarweprijs iets boven het niveau der voedergraanprijzen komt te liggen.

De prijsvorming van voedergranen is in overeenstemming gebracht met de "nieuwe koers". De vrije prijsvorming hiervan is enerzijds gelieerd aan de basisprijzen der veredelingsproducten van de veehouderijsector, anderzijds beïnvloed door de regulering aan de grens; de importen worden aan het binnenland ter beschikking gesteld tegen prijzen, die in overeenstemming zijn met een lonend binnenlands prijsniveau, en, afhankelijk van de binnenlandse prijsontwikkeling, kwantitatief gevarieerd.

Voorts zijn basisprijzen van kracht voor suiker (gegarandeerde vaste prijs) en aardappelmeel (gegarandeerde minimumprijs), waaraan de vrije prijsvorming der suikerbieten en fabrieksaardappelen gerelateerd is.

De prijsvorming van poot- en consumptieaardappelen en die van peulvruchten is geheel vrij. De vraag- en aanbodverhoudingen in binnen- en buitenland zijn hier de beslissende factor, waarbij wederom de veevoederwaarde de bodem in de markt is. Ook de prijsvorming voor de vlasprouden: stro-vlas en lijnzaad is vrij, als ook die voor de producten hooi, stro en ruwvoeder.

Koolzaad neemt, zoals gezegd, evenals tarwe, een aparte positie in. Ook t.a.v. dit product heeft de overheid gemeend, de bestaande prijsregeling te moeten handhaven, en wel in de vorm van een gegarandeerde minimumprijs afboerderij. Het stimuleren van de voortbrenging van dit product betekent een directe besparing op de dollarimporten, terwijl een vrije, afgeleide prijsvorming van dit product, anders dan bij de voedergranen, onvoldoende steun zou vinden in de prijzen van de veredelingsproducten (oliën en vetten).

Voor die producten, waarvan de prijsvorming niet of slechts weinig steun ondervindt van de basisprijzen der veredelingsproducten, en waarvoor anderzijds ook geen prijsstabiliserende reguleringen aan de grens van kracht zijn, bestaat een ontwikkeling om op andere wijze tot een zekere prijsstabilisatie te komen, zoals bv. voor consumptie- en pootaardappelen, zaaizaden.

Tenslotte zij nog vermeld, dat er in de akkerbouwsector geen productie-regelingen meer van kracht zijn.

1) Deze alternatieve aanwending is voor tarwe momenteel niet toegestaan.

A. Marktinstellingen

Het beleid ten aanzien van de prijs- en marktpolitiek der Regering voor akkerbouwproducten wordt uitgevoerd door het Hoofdbedrijfschap voor Akkerbouwproducten (H.B.A.). Hieronder ressorteren de Bedrijfschappen voor Granen, Zaden en Peulvruchten, Zaaizaad en Pootgoed, Veevoeder, Aardappelen, Vlas en Honnep, Suiker, Hooi, Stro en Ruwvoeder, Griend en Riet.

De producten, waarover het H.B.A. zeggenschap heeft, zijn niet alleen de in het binnenland verbouwde producten, doch ook die daaraan verwant zijn of vervangingsmiddelen daarvan. Het H.B.A. is ingesteld op basis van het Organisatie-besluit Voedselvoorziening 1941 bij beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Landbouw en Visserij van 30 Maart 1942. Het heeft verordenende bevoegdheid op het gebied van de afzet, de handel, de te- of verwerking, de in- en uitvoer voor alle onder haar ressorterende producten. Voorts dient hier melding te worden gemaakt van de in 1945 opgerichte Stichting Voedselvoorzieningsimport Bureau (V.I.B.). Dit bureau regelt de centrale import op voedselvoorzieningsgebied, hetgeen zowel de import van voedingsmiddelen omvat, als ook die van grondstoffen en landbouwmachines. Ambtelijk is het V.I.B. alleen verantwoording schuldig aan de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening. De administratie en het personeel deelt het V.I.B. geheel met het A.V.A. Dit laatste is het commerciële orgaan van het H.B.A. Bij de aankoop der verschillende grondstoffen en materialen bedient het V.I.B. zich van een aantal adviescommissies, die advies uitbrengen omtrent de te volgen aankooppolitiek.

Het A.V.A. treedt op de binnenlandse markt op, teneinde, waar dit nodig geacht wordt, prijsregulerend op te treden. Dit doet het A.V.A. in de eerste plaats t.a.v. die producten, waar het gevaar dreigt, dat de gestelde basisprijzen zich niet zullen handhaven (tarwe, koolzaad), door zelf in de markt te gaan. Daarnaast kan het ook aankopen verrichten van andere producten, waarvan de prijsvorming officieel niet meer geregeld is, doch waar het gewenst geacht wordt, dat geen overschotten optreden (rogge, lijnzaad).

B. Markt- en prijsregelingen voor de verschillende akkerbouwproducten

De beschrijving is gegeven aan de hand van de volgende indeling naar producten: granen (broodgraan, voedergranen); peulvruchten; hakvruchten (consumptie-, poot-, fabrieksaardappelen; suikerbieten); handelsgewassen (koolzaad, vlas); hooi, stro en ruwvoerders.

a. Granen

Het voor oogst 1949 nog van kracht zijnde stelsel van richtprijzen voor inlandse granen is voor oogst 1949 opgeheven. Voor voedergranen is hiermede de prijsvorming vrij geworden, doch voor tarwe is, zij het onder een nieuwe naam (basisprijs), de oude toestand praktisch gehandhaafd.

De inleveringsplicht voor tarwe is voor oogst 1949 gehandhaafd, doch voor de overige granen komen te vervallen. De voedergranen kunnen derhalve onbeperkt in eigen bedrijf worden aangewend of worden verkocht, zonder dat hier verder beperkende bepalingen gelden inzake hoeveelheden en prijzen. De inleveringsplicht (aanslagregeling) voor tarwe is, zoals gezegd, nog gehandhaafd. De aanslag geschiedt per bedrijf en het aanslagpercentage is afhankelijk van het bedrijfstype en de grootte van de oogst. De aflevering geschiedt via de normale handelskanalen, tegen afgifte van een bewijs, dat de hoeveelheid aangeeft. Aan het einde van het jaar wordt door de Plaatselijke Bureauhouder (P.B.H.) gecontroleerd of aan de afleveringsplicht voldaan is.

Daar Nederland slechts ongeveer 1/3 gedeelte van de totaal verbruikte hoeveelheid zelf produceert moet er steeds een grote import zijn. Deze import geschiedt nog steeds, centraal via de overheid om de volgende redenen: 2)

- 2) Overwogen wordt de import uit die landen, die de centrale aankoop door de overheid van het importerende land niet als eis stellen, en waar geen andere overwegingen zich hiertegen verzetten, in handen te leggen van de individuele importeurs.

- a. het valuta-probleem;
- b. het bestaan van gecentraliseerde export uit een aantal landen;
- c. bepaalde aankopen, hoewel commercieel minder aantrekkelijk, zijn om handelspolitieke redenen toch noodzakelijk;
- d. verscheppingsmoeilijkheden worden gemakkelijker opgelost indien alle import door één instantie (de regering) beoordeeld wordt;
- e. de noodzaak van prijscontrole in het binnenland;
- f. het bestaan van een toewijzingssysteem in het binnenland;
- g. het bestaan van import-restricties voor bepaalde grondstoffen enz. enz.

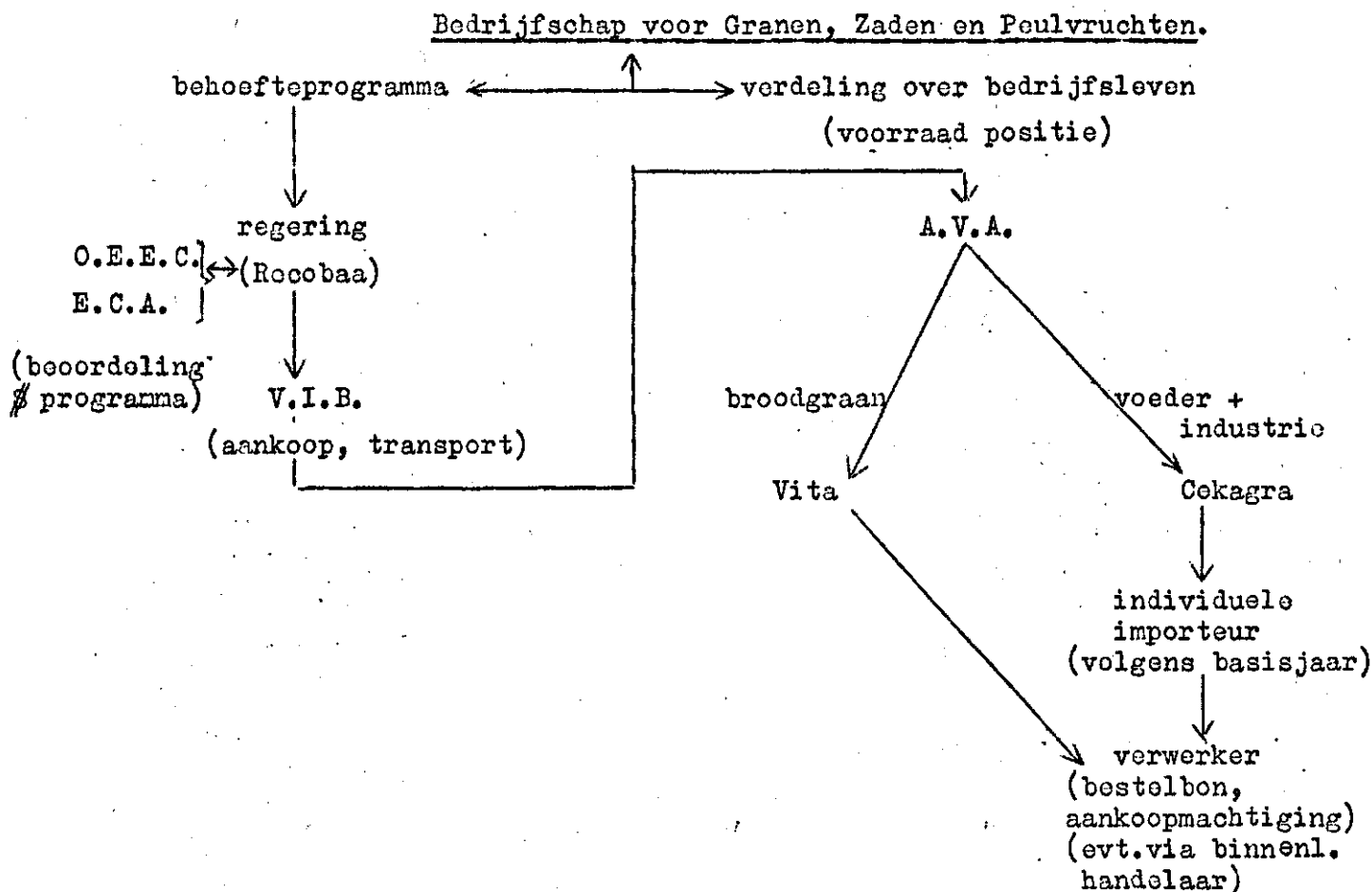
De import van granen geschiedt, kort samengevat, als volgt:

Het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten treedt coördinerend op, en stelt een behoefteprogramma samen. Het ontwerpt tevens een verdeling over de verschillende sectoren van het bedrijfsleven, waarbij de voorraadpositie bij de verschillende verwerkers in aanmerking wordt genomen. Via de Regering wordt dit programma doorgezonden aan de O.E.E.C. 3), welke het dollar-gedeelte van dit aankoopprogramma beoordeelt i.v.m. de door de E.C.A. te verstrekken dollartoewijzingen. Na verkregen machtiging kan het V.I.B. tot de aankopen overgaan. Na import door het V.I.B., vindt een administratieve overdracht plaats aan het A.V.A.

De importen lopen nu verder via de normale handelskanalen. Alle importeurs hebben zich hiertoe verenigd in het Cekagra (Centraal Kantoor van de Graanhandel). De ten name van het A.V.A. staande importen worden namelijk, voor zover het de industrie- en voedergranen betreft, aan het Cekagra overgedragen; de tarwe wordt overgedragen aan de Vita (Vereniging van Inhoemse tarweafnemers). Het Cekagra levert de industrie- en voedergranen door aan de individuele importeurs op basis van een contingentering, die is opgesteld aan de hand van de verdeling der omzetten in een basisjaar. De granen vervolgen hun weg door levering van de importeurs, hetzij rechtstreeks, hetzij via de handel aan de verwerkers.

Het broodgraan (alleen tarwe), dat aan de Vita is overgedragen, wordt door deze vereniging overgedragen aan de meelfabrikanten.

Schematisch kan de gang van zaken als volgt worden weergegeven:

3) Het door de Regering opgestelde behoefteprogramma wordt niet meer, zoals in 1948, ingediend bij het "International Emergency Food Committee of F.A.O." (I.E.F.C.), dat inmiddels is opgeheven, maar bij de "Organisation for European Economic Cooperation" (O.E.E.C.).

De O.E.E.C. beoordeelt slechts het dollar-programma. Voor zover het programma aankopen vermeldt, die tegen andere valuta dan dollars geschieden, is de Nederlandse regering vrij en is dit deel van het aankoopprogramma niet aan een beoordeling door de O.E.E.C. onderworpen.

Het V.I.B. levert de geïmporteerde voedergranen aan het Cokagra (individuele importeurs) tegen prijzen, die variëren tussen de f.18,- en f.21,- 4). Het V.I.B. draagt de granen over, hetzij tegen de c.i.f.-prijs, namelijk, indien de importeur zelf zorgdraagt voor het "vrij boord" maken, hetzij tegen een "vrij-boord"-prijs, nl., indien het V.I.B. hiervoor zorg heeft gedragen. In beide gevallen komt de totale aankoopprijs voor de importeur neer op een prijs, die is afgestemd op de vermelde marge van f.18,- tot f.21,-.

Voor tarwe gaat men op overeenkomstige wijze te werk. De door het V.I.B. geïmporteerde tarwe wordt aan de leden van de Vita overgedragen tegen een prijs, welke met de handelsmarge, een prijs oplevert voor de verwerkers, die is afgestemd op de binnenlandse tarweprijs (f.24,-). Tot 1949 lagen de aankooprijzen, vermeerderd met de transportkosten, in het algemeen belangrijk boven de prijzen, waartegen deze granen aan het binnenland werden afgegeven. Het resulterende nadelig saldo van deze transacties kwam geheel ten laste van het L.E.F. Als gevolg van de voortdurende daling der graanprijzen op de wereldmarkt werden de nadelige saldi op de graanimporten regelmatig kleiner en tegen de helft van 1949 was zelfs een toestand bereikt, waarbij deze nadelige saldi praktisch geheel waren verdwenen. In bepaalde gevallen hebben deze transacties toen zelfs kleine overschotten opgeleverd, welke d.m.v. heffingen ten bate van het L.E.F. kwamen. Inmiddels leveren, als gevolg van de devaluatie van de gulden en het handhaven van de "doorgeefprijzen" voor het binnenland, deze importen weer "verliezen" op en is op dit punt de oude toestand teruggekeerd.

Tot voor kort (1 Augustus '49) stond het geïmporteerde zowel als het binnenlandse graan langs de gehele weg van aankomst, resp. aflevering van de boerderij tot de uiteindelijke consument onder controle (het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Poulvruchten heeft alle verwerkers in administratie). Bij iedere afgeleverde partij graan was een geleidebiljet, dat de hoeveelheid en de bestemming nader aanduidde. Voor de gerantsioneerde granen mocht door de handel geen aflevering plaatsvinden dan tegen ontvangst van bestelbonnen (of aankoopmachtigingen). Op deze wijze was een effectieve hoeveelheidscontrole mogelijk, welke nog werd aangevuld door weg- en voorraadcontrole door de C.C.D. Het uiteindelijke resultaat was, dat alle graan, zowel uit het binnenland als uit import afkomstig, tegen de richtprijs door de handel werd opgenomen.

Hierin is met ingang van 1 Augustus een verandering gekomen door het vrij worden der binnenlandse voedergranen. De controle op de weg van producent tot uiteindelijke consument is hiermede komen te vervallen. Daar ook de prijsvorming der binnenlandse granen vrij geworden is, wordt ook niet langer alle graan tegen een bepaalde prijs door de handel opgenomen.

De verdere weg van het graan tot de uiteindelijke consument zal afzonderlijk voor broodgraan en voedergraan worden beschreven.

Broodgranen.

De broodgranen vermalende bedrijven betrekken de inlandse tarwe tegen een prijs, welke gemiddeld over het jaar 1949/50 f.22,50 bedraagt, en vermeerderd wordt met vrachtkosten en een handelsmarge van ca f.1,50, zodat de prijs franco bedrijf ca f.24,- bedraagt.

Voorts betrekken deze bedrijven de buitenlandse tarwe tegen ca f.24,55 (f.24,42, plus vrachtkosten van de aanvoerhaven naar het bedrijf); de prijs waartegen de geïmporteerde tarwe door de overheid gefactureerd wordt is afgestemd op de binnenlandse prijs, waarbij echter rekening gehouden is met het lagere vochtgehalte van buitenlandse tarwe. Het verschil tussen de werkelijke importprijzen en deze factuurprijs komt ten bate of ten laste van het L.E.F.

De prijzen van rogge-meel, roggebloem en roggebrood zijn vrij. Voor tarwe-meel en -bloem gelden nog steeds de richtprijzen (basisprijzen). Voor het zgn. volksbrood (bereid uit A-bloem of ongebuild tarwemeel) zijn maximum- en minimumprijzen vastgesteld. De prijs voor het uit W-bloem gemaakte wittebrood is vrij. Teneinde de prijzen van het volksbrood zo laag mogelijk te houden is de richtprijs van A-bloem/ongebuild-tarwemeel lager, die van W-bloem hoger

- 4) De prijzen waartegen de geïmporteerde granen aan het binnenland worden doorgegeven zijn gebaseerd op de door de Minister in de Memorie van Antwoord (Nov. '43) genoemde telersprijzen, welke variëren van f.18,- tot f.21,-. Deze basis is daarna met f.0,25 verhoogd ten behoeve van het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw.

vastgesteld dan de kostprijs. Het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten verricht daartoe een heffing op het W-bloem en koert een subsidie uit op het A-bloem. Deze transacties lopen over het L.E.F. Per saldo leveren deze transacties een nadelig saldo op ten laste van het L.E.F. De vastgestelde prijzen voor tarwemeel en -bloem en brood (uitgezonderd wittebrood) vormen dus geen voldoende basis voor een vrije prijsvorming van de binnenlandse tarwe.

Na het opheffen van de rantsoenering van brood, in November 1948, zijn ook de toewijzingen van broodgranen en -bloem opgeheven. De verwerkers zijn dus vrij in de te fabriceren hoeveelheid alsmede in hun afzet. Wel moeten zij zich houden aan de regels van de samenstelling 5), de uitmaling en de prijzen. Op de naleving van deze voorschriften wordt door het Bedrijfschap d.m.v. steekproeven controle uitgeoefend. Deze opheffing der broodgranen en -bloemtoewijzingen had aanvankelijk nog slechts een beperkte strekking, aangezien deze niet gold voor W-bloem, Zeerwse bloem, inlands patent en buitenlandse bloem. In Januari is de vrijheid t.a.v. het duurdere bloem vergroot en is de productie van wittebrood aanmerkelijk uitgebreid. Iedere bakker moet echter een voldoende voorraad van het "normale", uit A-bloem bereide brood hebben, opdat er van een gedwongen consumptie van het duurdere brood geen sprake behoeft te zijn.

Voedergranen.

Voor oogst 1948 was de regeling aldus, dat alle voedergraan, zowel uit het binnenland als uit export afkomstig, tegen de geldende richtprijs aan de handel werd overgedragen. Het veevoeder was wel gerantsoeneerd, doch de prijsvorming der mengvoerders was vrij. Een vastgestelde prijs van mengvoerders heeft zelfs gedurende de oorlog niet bestaan. Het aantal fabrikanten (ca 1800) en hun capaciteit was voldoende waarborg om te verwachten, dat bij de gestelde richtprijzen voor de grondstoffen, de prijs van het mengvoeder niet zou "uitlopen". De vrije mengvoederprijs heeft vorder nog als voordeel, dat een ingewikkeld stelsel van restituties, subsidies, heffingen e.d. in het binnenland hier niet nodig was.

De gerantsoeneerde distributie der grondstoffen aan de mengvoederfabrikanten, in handen van het Bedrijfschap voor Veevoeder, was gekoppeld aan strenge voorschriften inzake de samenstelling van het mengvoeder. Het genoemde Bedrijfschap was in staat om op basis van de haar door het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten toegewezen hoeveelheden een verplichte samenstelling voor alle fabrikanten voor te schrijven.

De totale hoeveelheid van de toewijzingen werd als volgt bepaald. Daar het veevoeder ook voor de boer gerantsoeneerd was, mocht de mengvoederfabrikant of -handelaar slechts afleveren tegen in ontvangstname van veevoederbonnen. Op basis van de hoeveelheid afgeleverde mengvoerders, i.e. de hoeveelheid in ontvangst genomen bonnen, werd de fabrikant weer bevoorrad. De nieuwe toewijzing hing dus geheel af van de afgeleverde hoeveelheid. Er kon dus binnen de totale hoeveelheid beschikbaar veevoeder een verschuiving tussen de hoeveelheid voor iedere verwerker plaats vinden.

Voor een belangrijk onderdeel in het veevoeder, de oliekoeken was een soortgelijke regeling van kracht.

De bovenstaande in het kort samengevatte opzet van de "oude" veevoederregeling staat of valt met een stringente graanregeling, die een voldoende binnenlands aanbod van granen waarborgt. Zou te veel graan door de verbouwers achtergehouden kunnen worden, dan zou, mede door de beperkte import en de grote vraag naar krachtvoeder, een sterke spanning in de voedersector kunnen ontstaan. Dit zou weer aanleiding kunnen zijn tot aankoop, verwerking en verkoop van grondstoffen enerzijds, en voeder anderzijds buiten de toewijzing, resp. rantsoenering om.

Het handhaven van het gestelde binnenlandse prijspeil voor veevoeder bij een beperkte import levert derhalve geen grote moeilijkheden op, zolang de individuele rantsoenering volledig gehandhaafd blijft in combinatie met een stringente inleveringsplicht (en mengvoerschriften). Individuele rantsoenering en inleveringsplicht passen evenwel slecht in het kader van een markt- en prijs-politiek, welke slechts met behulp van manipulaties via het prijsmechanisme de

5) Behalve tarwebloem bevatten A- en W-bloem ook een percentage aardappelmeel, dat tegen ca. f. 35,-/100 kg van de aardappelmeelindustrie wordt betrokken. Hiervoor vindt een restitutie plaats.

gestelde doeleinden tracht te bereiken. Echter, bij een algehele, of zelfs maar gedeeltelijke opheffing van rantsoenering en inleveringsplicht wordt de overheid voor het feit geplaatst, dat zij met de importstroom moet kunnen manipuleren, teneinde deze kwantitatief te allen tijde in overeenstemming te brengen met de ontwikkeling op de binnenlandse veevoedermarkt.

Inmiddels achtte de Regering medio 1949 de tijd rijp om de veevoederregeling meer in overeenstemming te brengen met de nieuwe opzet van de markt- en prijstechniek. De nog bestaande richtprijzen kwamen voor oogst 1949 te vervallen, de inleveringsplicht voor inlandse granen (uitgezonderd tarwe) werd opgehoeven, en de rantsoeneringsvoorschriften voor inlandse graan werden ingetrokken. Hierdoor is een toestand ontstaan, waarbij:

1. in de prijsvorming van binnenlandse veevoedergewassen niet direct wordt ingegrepen: granen (excl. tarwe), peulvruchten, aardappelen en bieten;
2. met uitzondering van tarwe, de handel in en de aanwending op het eigen bedrijf van inlandse veevoedergewassen niet langer aan beperkende bepalingen gebonden is;
3. alle geïmporteerde granen, eiwitvoerders (veekoeken en dierlijke eiwitten), graanafvallen, alsmede de in het binnenland geproduceerde eiwitvoerders tegen bepaalde prijzen aan de mengvoederfabrikanten moesten worden afgeleverd en gerantsoeneerd blijven.

Daarenboven is voor dit importvoeder een rantsoeneringssysteem van kracht geworden, waarbij de grootte van de voedertoewijzingen niet langer alleen afhankelijk is van het aantal dieren, dat op het bedrijf voorkomt, maar ook van het bedrijfstype.

De P.B.H.'s zijn in dit verband belast met de klassificatie der bedrijven en de berekening van de toewijzingen.

De aan deze nieuwe opzet ten grondslag liggende gedachtengang is de volgende. De Regering heeft gemeend, dat bij een algehele afschaffing van de rantsoenering een aantal bedrijven (bedrijfstypen) in moeilijkheden komt te verkeren m.b.t. hun voedervoorziening. Gedacht is hierbij met name aan het kleine en middelgrote intensief gevoerde veredelingsbedrijf met een zeer onvoldoende eigen (kracht) voederproductie. Bedrijfstypen als het zuiver weidebedrijf (w.o. het zelfkazende bedrijf) en het kleine gemengde bedrijf missen daarenboven de mogelijkheid de eigen voederproductie belangrijk op te voeren. Op grond daarvan heeft de Regering gemeend het rantsoeneringssysteem van importkrachtvoer te moeten handhaven en het genoemde veredelingsbedrijf hierin een voorkeurspositie toe te kennen, door het een grotere toewijzing aan geïmporteerd krachtvoer ter beschikking te stellen dan de andere bedrijfstypen. Daarbij zal, indien de productie nog geïntensiveerd wordt d.m.v. mestvarkens, nog een extra toewijzing worden verstrekt. Tenslotte wordt overwogen aan die veehouders, die gedurende de wintermaanden een grotere melkhoeveelheid afleveren dan overeenkomt met de "gemiddelde" wintermelkproductie, een verhoogde toewijzing te verstrekken voor melk- en kalfkoeien. Enerzijds heeft men op deze wijze het typische veredelingsbedrijf, althans wat de kwantitatieve zijde van de voedervoorziening betreft, veilig gesteld, terwijl men anderzijds de voorwaarden in het loven heeft geroepen ("lonend" prijsniveau, beperkter toewijzing aan de andere bedrijven, die hun voederproductie wél kunnen uitbreiden) tot een verhoging van de binnenlandse productie van voedergewassen. Zoals reeds eerder gezegd, vereist deze opzet de zekerheid van een op korte termijn kwantitatief te variëren import. Indien deze zekerheid niet bestaat kunnen alleen al om psychologische redenen, prijsstijgingen ontstaan, die veel verder gaan, dan op grond van de vraag- en aanbodverhouding gemotiveerd is. Er moet derhalve voortdurend een potentiële import boven de markt hangen.

Bij het vrij worden van de binnenlandse voedermiddelen is de voorraadcontrole bij de mengvoederfabrikanten vervallen. Voorts mogen na 25 September de mengvoerders volgens deze vrijere samenstelling afgeleverd worden.

Export van granen.

Naast de zeer belangrijke import van granen heeft ook enige export van granen plaats. Dit betreft voornamelijk zaaigranen. Voor oogst 1948 waren nog minimum-exportprijzen van kracht, alsmede exportheffingen ten bate van het L.E.F. Betreffende de hoogte dezer heffingen werden voor de verschillende producten en de diverse landen zeer verschillende criteria gebruikt. De exportheffing kon ten doel hebben:

- a. het prijsverschil in binnen- en buitenland weg te nemen;
- b. bij export tenminste de importprijs van het betreffende product te maken;
- c. de export naar bepaalde (bijvoorbeeld β -gebied) landen te stimuleren ten koste van de export naar landen met een minder begeerde valuta.

Besloten is voor oogst '49 geen minimum-exportprijzen meer vast te stellen voor winter en zomergranen. Hiervoor zijn wel exportheffingen van kracht.

b. Peulvruchten

Deze groep omvat een groot aantal producten, zoals groene erwten, schokkers, capucijners e.s., bruine bonen, welke voornamelijk voor menselijke consumptie dienen, en een aantal variëteiten veldbonen, die grotendeels als veevoeder dienen. Voor al deze producten waren de markt- en prijsregelingen in principe gelijk aan de destijds van kracht zijnde regelingen voor granen. Voor alle peulvruchten waren in 1947 nog richtprijzen van kracht doch voor oogst 1948 is de prijsvorming van een aantal soorten vrij geworden, te weten voor capucijners en enkele variëteiten bruine bonen.

Voor die variëteiten, die hoofdzakelijk bestemd zijn voor menselijke consumptie droeg de richtprijs het karakter van een afgeleide prijs, gelieerd aan de toen nog van kracht zijnde maximum- grossiers- en detaillistenprijzen. Voor de veldbonen, die grotendeels voor veevoeder dienen, was de richtprijs afgestemd op de veevoederwaarde, en bestond bovendien een inleveringsplicht (aanslagregeling).

In 1949 is voor alle peulvruchten de vrije prijsvorming hersteld, de inleveringsplicht voor veldbonen ingetrokken, en zijn de maximumprijzen voor grossiers en detaillisten opgeheven. De veevoederwaarde vormt de bodem in de markt.

c. Hakvruchten

Aardappelen.

De markt- en prijspolitiek voor aardappelen valt uiteen in een drietal onderdelen, namelijk: consumptieaardappelen, pootaardappelen en fabrieksaardappelen.

Consumptieaardappelen.

De prijsvorming van en de handel in consumptieaardappelen is geheel vrij. Dit geldt ook voor de handel met het buitenland, met dien verstande, dat de export naar die landen, welke een centraal geleide import kennen, centraal geschiedt en wel via de Stichting B.E.A. II (Bureau Aardappelexport). Er worden geen exportheffingen opgelegd.

De situatie ten aanzien van de binnenlandse markt is niet zo geweest gedurende de laatste paar jaren. Gedurende 1946 en 1947 overtrof de vraag naar, het aanbod van klei-consumptieaardappelen, waardoor de klei-aardappelprijs te veel opliep, daar niet uit het buitenland kon worden ingevoerd. De Regering heeft toen in beide jaren gedurende het seizoen (November) een maximum-consumentenprijs voor aardappelen ingesteld (f. 0,12/kg) en dit voor consumptie-aardappelen voor oogst 1947 nog gecompleteerd met een maximum-telersprijs (f. 7,40/100 kg).

In 1948 trad als gevolg van de grote areaaluitbreiding en de gunstige opbrengsten een catastrofale prijsdaling op. Een deel van het aanbod kon zelfs niet tegen de zeer lage prijzen geplaatst worden als veevoeder. Om deze reden zag de Regering zich in Januari 1949 genoodzaakt een hoeveelheid aardappelen uit de markt te nemen.

Getracht werd deze kwantiteiten in geconserveerde vorm (gestoomd) voor de veevoedersector te behouden. Ieder kon tot 22 Januari '49 zijn surplussen aan het A.V.A. aanbieden. Bovendien hebben de aardappelmeelfabrikanten consumptie-aardappelen verwerkt.

De snelle uitbreiding van het conserveringsapparaat is in de toekomst een belangrijke factor voor een stabielere prijsontwikkeling van aardappelen.

Poot-aardappelen

De binnenlandse handel in pootaardappelen is geheel vrij.

Ten aanzien van de pootaardappelen-export bestaan echter nog prijsregelingen; er zijn telers-, handelaars- en exportprijzen voor de verschillende rassen en maten vastgesteld. Afhankelijk van het land van bestemming worden heffingen opgelegd of subsidies verstrekt. Deze worden gestort in, resp. betaald uit een "Poter-Egalisatie Fonds". Dit Fonds werd ingesteld in samenwerking met de B.E.A.II en het wordt geadministreerd door het Bedrijfschap voor Zaai- en Pootgoed. Evenals dit bij consumptieaardappelen het geval is, geschiedt de export voor die landen, die een centrale import kennen, centraal, via het B.E.A.II. Verder wordt er naar gestreefd een uniforme regeling van prijzen, leverings- en betalingscondities tot stand te brengen.

De positie van dit aan een vrije prijsvorming onderhevige product is niet sterk. Anders dan voor een aantal andere akkerbouwgewassen vinden de pootaardappelen geen steun in basisprijzen voor veredelingsproducten. Voor dergelijke gewassen, welker prijsvorming los staat van bepaalde steunpunten in de markt, doet zich uiteraard het meest de drang voelen op andere wijze tot een stabiliseren van de prijsvorming te komen. (Ook voor de diverse zaden is een dergelijke ontwikkeling aan de gang).

Zo denkt men zich met betrekking tot de pootaardappelen het aanbod te beïnvloeden (beperken) d.m.v. een uniforme areaalheffing (ten bate van het Potter-Egalisatiefonds). Deze heffing heeft door haar uniformiteit het voordeel van een selecterende werking. Daarnaast zou men invloed kunnen uitoefenen op het aanbod via minimumprijzen (zie groenten en fruit, hoofdstuk IV). Anders dan bij groenten en fruit, zijn deze minimumprijzen niet uniform vastgesteld; zij variëren naar kwaliteit en gebied en zijn bijvoorbeeld voor klei-pootaardappelen het hoogst.

Naast de areaalheffing bestaat nog een heffing op het verkochte product, en wel op het verschil tussen de gestelde minimumprijzen voor de telers en de vastgestelde minimum-exportprijzen bij vrije export, en de exportprijzen die in een handelsverdrag zijn vastgelegd. Daar de verwachting bestaat, dat de aldus te innen heffingen een opbrengst zullen geven, die belangrijk groter is dan voor de uit te keren vergoedingen op de surplussen nodig is, ligt het in de bedoeling aan de voor export verkochte aardappelen achteraf een toeslag uit te keren volgens een aflopende schaal. (De laatste 10% der verkochte peters ontvangt daarbij in het geheel geen toeslag). De hoogte van de toeslag is niet bekend, doch het feit, dat dit stelsel bestaat, kan tot gevolg hebben, dat de telers, die hun aanbod niet of slechts ten dele kunnen plaatsen, anticiperend op een toeslag, ertoe zullen overgaan hun aanbod beneden de gestelde minimumgrens ter beschikking te stellen. Dit kan de politiek, die slechts de betere kwaliteiten op de markt wil brengen, doorkruisen.

Fabrieksaardappelen.

Voor oogst 1948 werd een prijs voor aardappelmeel berekend van f.34,70 op basis van de als calculatorische grootheid gekozen prijs van f.4,75/100 kg voor fabrieksaardappelen. Deze laatste prijs is als vaste basisprijs voor aardappelmeel gehandhaafd, doch de richtprijs voor fabrieksaardappelen is voor oogst 1949 komen te vervallen. Ter bescherming van de richtprijs voor oogst 1948 moest, naast de normale afzetmarkt, een extra afzetgebied voor aardappelmeel worden geschapen, hetgeen bereikt werd door het voorschrijven van een verplichte bijmenging van aardappelmeel in broodbloem.

Voorts kan nog worden vermeld, dat een deel van de consumptieaardappelen oogst 1948 tot meel is verwerkt tegen de telersprijs van f.4,25/100 kg, op basis van het normaal zetmeelgehalte (400 gr.), (gezien de onvoldoende afzetmogelijkheden van consumptieaardappelen).

Tenslotte moet nog worden opgemerkt, dat de afzetmogelijkheden voor aardappelmeel tegen de garantieprijs van f.34,70 niet gunstig te noemen waren. Inmiddels is deze garantieprijs verlaagd tot f.30,50. Voor het geval deze door de fabrieken niet gehaald zou kunnen worden bij export, zou voor het handhaven van de garantieprijs een subsidie ten laste van het L.E.F. moeten plaatsvinden. Welke techniek gevolgd zal worden, indien zich een ontwikkeling zou voordoen, waarbij het handhaven van de garantieprijs actueel wordt, is niet bekend.

Suikerbieten.

Voor suikerbieten was voor oogst '48 een richtprijs van kracht van f.32,- per 1000 kg bieten. Er bestond geen directe relatie tussen de richtprijs voor bieten enerzijds en de prijs voor suiker anderzijds. De aansluiting van deze twee prijzen werd aldus verkregen, dat aan de fabrieken een vergoeding werd uitbetaald, welke na de suikerprijsverhoging in November 1948, ca 2 cts per kg suiker bedroeg. Deze vergoeding werd aldus berekend:

Men stelde de gemiddelde grondstof- en verwerkingskosten vast per 1000 kg bieten van alle suikerfabrieken in het land (1). Anderzijds berekende men de gemiddelde inkomsten der fabrieken uit suiker en bijproducten (2). Deze inkomsten bestonden uit:

1. een bedrag voor suiker;
 2. een bedrag voor natte pulp; de pulpprijs voor oogst '48 was vrij;
 3. een bedrag voor melasse, waarvoor in feite een garantieprijs bestond.
- Het voor de fabrieken nadelige verschil tussen (1) en (2) werd opgevangen door de genoemde vergoeding van 2 cts ten laste van het L.E.F., op grond waarvan de fabrieken dan in staat waren de bietenprijs uit te betalen.

Het is zeer wel mogelijk, dat een fabriek lagere kosten heeft dan gemiddeld (de kosten per kg kunnen worden gedrukt door bijvoorbeeld het volume te vergroten), of extra inkomsten geniet door een gunstige afzetpositie der bijproducten (pulp, schuimaarde). Dergelijke factoren verhogen de uit te betalen bietenprijs aan de telers. Het omgekeerde geval laat zich uiteraard ook denken, doch de fabriek was dan toch verplicht de richtprijs van f.32,- uit te betalen. Dit systeem vereiste een financiële en hoeveelhedscontrole aan iedere fabriek, welke door ambtenaren van het Bedrijfschap voor Suiker werd uitgeoefend.

De huidige regeling loop parallel aan die voor fabrieksaardappelen: een garantieprijs voor het veredelde product, i.c. de suiker, van f.39,50 (excl. de vergoeding voor het Bedrijfspensioenfonds), en een afgeleide prijsvorming voor het primaire product, de bieten. De prijzen, die de fabrieken uitbetalen, kunnen thans vrij variëren naar de financiële resultaten dier bedrijven. Voorts is het duidelijk, dat de door de suikerfabrieken gevoerde afschrijvings- en reserveringspolitiek een belangrijke invloed op de telersprijs kan uitoefenen. Deze omstandigheden zijn voor de individuele boer van groot belang door het geringe aantal suikerfabrieken (11 stuks) en het feit, dat die fabrieken, welke op coöperatieve grondslag werken, in het algemeen een voorzichtige financiële politiek voeren.

De garantieprijs van f.39,50 is niet geheel in overeenstemming met de vaste suikerprijs voor de consument. Op basis van de consumentenprijs correspondeert een prijs af-fabriek, die wat beneden de f.39,50 ligt. Het verschil tussen de garantieprijs en de met de consumentenprijs corresponderende (potentiële) prijs af-fabriek wordt opgevangen door een toeslag ten laste van het L.E.F. Deze wordt aan de fabriek uitgekeerd, zodat deze uiteindelijk toch de garantieprijs ontvangt ⁶⁾. De prijs voor de consument bevat dus nog een subsidie. Export van suiker vindt niet plaats.

d. Handelsgewassen

Koolzaad

Voor koolzaad bestond voor oogst 1948 een richtprijs van f.70,- per 100 kg. Koolzaad is een product, waarvoor de oude toestand is gehandhaafd en een vrije prijsvorming nog niet kon worden verwezenlijkt. De prijs voor oogst 1949 is vastgesteld op f.60,-/100 kg.

Deze prijs voor koolzaad met een oliegehalte van ongeveer 44% correspondeert niet met de door de oliefabrieken ontvangen prijs voor ruwe olie van f.79,-/100 kg (voor geraffineerde olie is dit f.95,-/100 kg). Het door de fabriek geleden tekort wordt door het Bedrijfschap voor Margarine, Vetten en Oliën bijbetaald ten laste van het L.E.F. Met deze olieprijs af-fabriek komt een zaadprijs van gemiddeld f.33,43/100 kg overeen. Op het verschil tussen de koolzaadprijs en de zaadprijs van ca. f.33,- is het gemiddelde subsidie op de fabriek afgestemd. Dit bedraagt derhalve: f.60,- - f.33,- = ca. f.27,-. Afhankelijk van het oliegehalte van het zaad vindt op deze subsidie een correctie plaats d.m.v. een aanvullende subsidie (laag oliegehalte) of heffing (hoog oliegehalte). De olieprijs af-fabriek is zodanig, dat deze olie zonder verdere subsidie in de margarine (die het grootste deel opneemt) kan worden verwerkt. Er is geen verplichting voor de oliefabrieken een bepaald kwantum inlands koolzaad op te nemen, doch de vraag en aanbodverhoudingen worden op deze markt via een beperkte import zodanig beïnvloed, dat het binnenlandse aanbod te allen tijde zonder moeite geplaatst kan worden. Eventuele overschotten worden door het A.V.A. tegen de geldende prijs opgenomen.

Een kleiner gedeelte van de olie wordt als spijsolie aan de consument afgeleverd. Dit gedeelte wordt weer belast met een zgn. "technische" heffing, ten belope van een bedrag, dat de oorspronkelijk aan de oliefabrieken betaalde subsidie weer doet terugvloeien naar het L.E.F. De consument betaalt dus voor spijsolie de volle binnenlandse koolzaadprijs.

De oliekoek, bijproduct van de olieslagerij, wordt tegen vastgestelde prijzen door de veevoederfabrieken afgenomen. Deze prijs is vastgesteld op basis van de veevoederwaarde (zie Voedergranen).

⁶⁾ De overheid streeft naar een uitbreiding van de teelt tot ca. 300.000 ton, hetgeen een vermeerdering van ca. 60.000 ton betekent t.o.v. 1948. Deze uitbreiding valt binnen de huidige verwerkingscapaciteit der fabrieken.

Uiteraard heeft een belangrijke import van oliezaden plaats. Deze geschiedt door het V.I.B.; dit Bureau verkoopt de geïmporteerde grondstoffen (producten) door aan de handel tegen een prijs, die voor ieder zaad zo vastgesteld is, dat de fabrieken de olie tegen f. 39,-/100 kg (margarinebasis) kunnen afleveren. Wordt van deze oliën ook een gedeelte voor spijsolie gebruikt, dan wordt dit gedeelte ook weer belast met een heffing (zie boven voor inlands koolzaad). De regeling voor de koeken is gelijk aan die voor de in het binnenland geproduceerde koolzaad.

Andere in het binnenland geproduceerde oliezaden (blauwmaanzaad, mosterdzaad) zijn vrij in prijs. Deze zaden hebben meestal een speciale markt, waar de volle (binnenlandse) prijs moet worden betaald.

Vlas.

Vlas levert twee producten; stro-vlas en lijnzaad.

Stro-vlas is vrij in prijs en de handel is ook vrij, met dien verstande, dat het Bedrijfschap soms maatregelen treft (zie Inleiding) om een voldoende voorziening van het binnenland te waarborgen.

De oliefabrieken kopen alle lijnzaad, die niet als zaailijnzaad kan worden afgezet. Voor oogst '48 was voor lijnzaad een richtprijs van kracht van f. 45,-/100 kg. Deze richtprijs correspondeerde niet met de lijnolieprijs; deze laatste was nl. hoger dan in overeenstemming was met de gemiddelde grondstoffonprijs van f. 45,-. Om dit te nivelleren legde het Bedrijfschap voor Margarine, Vetten en Oliën een heffing op ten bedrage van f. 6,50/100 kg verwerkt lijnzaad ten laste van de olieslagerijen.

De import van lijnzaad vindt plaats via het V.I.B. die het overdraagt aan de N.O.C.A. (Nederlandse Olie-Grondstoffen Associatie) tegen een prijs, die afgestemd is op de binnenlandse lijnolieprijs.

Voor oogst '49 is de prijsvorming van lijnzaad vrijgelaten, echter niet die voor lijnolie. De lijnolieprijs is op het oude niveau gehandhaafd. Hetzelfde geldt voor de heffing van f. 6,50/100 kg ten laste van de olieslagerijen. Op deze wijze is er dus ook voor het lijnzaad een afgeleide basisprijsvorming gecreëerd. Eventuele overschotten aan lijnzaad worden opgekocht door het A.V.A. tegen de normale op de prijs voor lijnolie afgestemde prijzen.

Hooi, Stro en Ruwvoeders.

De prijs en de handel in al deze producten is vrij.

Hierop zijn slechts een tweetal kleine uitzonderingen.

Ten eerste is het te ontvangen kwantum der strocartonfabrieken voor seizoen 1948/'49 beperkt tot 400.000 ton (het seizoen duurde tot 1 April 1949). Daarna verviel ook deze maatregel, die er onder meer op gericht was voldoende stro voor de weidestrecken te reserveren. Overigens heeft deze maatregel weinig meer dan theoretische betekenis daar de totale verwerkingscapaciteit der fabrieken de 400.000 ton per jaar niet belangrijk overschrijdt.

De tweede uitzondering is, dat voor export nog een minimum-exportprijs bestaat, waar beneden het Bedrijfschap voor Hooi, Stro en Ruwvoeders geen exportvergunning afgeeft. Exportheffingen worden niet opgelegd.

HOOFDSTUK III

DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK IN DE VEEHOUDERIJ

A. VEE EN VLEES

Samenvatting. Tot November 1949 was een vast prijzenschema voor rundvlees van kracht. De prijs, die de boer voor het slachtvee in handen kreeg was voor rundvee en schapen in feite een vaste prijs, die in de klassificatieregeling was gefixeerd. Met ingang van 6 November 1949 is, mét de opheffing van de rantsoenering van alle vlees, dit vaste prijzenschema komen te vervallen, en zijn de prijzen voor runderen en schapen vrij. Ook de maximum-consumentenprijs is opgeheven, alsmede het subsidie ten bate van de consument. De consumentenprijzen van rund- en schapenvlees zijn dus sindsdien vrij en niet gesubsidieerd.

Voor een typisch veredelingsproduct als varkensvlees/bacon is voor 1950 een basisprijs vastgesteld van f.1,85; voor 1949 was een richtprijs geldig van f.2,05/kg geslacht gewicht. Gedurende een overgangsperiode zal de prijs geleidelijk aan van f.2,05 op f.1,85 worden teruggebracht. De maximum-consumentenprijs voor varkensvlees werd per 6 November door een verhoging van het subsidie hierop, belangrijk verlaagd 1).

De handel in paarden en paardenvlees is vrij, evenals de prijsvorming. De maximum-consumentenprijs is sinds 6 November '49 niet meer van kracht.

De export van vlees is nog gecontingenteerd. Op basis van een handelsverdrag met Engeland vindt een belangrijke uitvoer van bacon naar dit land plaats. Het is niet zonder meer te zeggen, in hoeverre deze export gesubsidieerd is. Op de relatief geringe export van vleeswaren rust een exportheffing, die de in het binnenland verleende toeslag compenseert (voor varkensvlees) 2). De nog noodzakelijke invoer van vlees is in handen van de overheid. Wanneer de invoerprijzen te hoog zijn in verband met de binnenlandse consumentenprijzen, wordt op dit vlees een subsidie uitkeerd.

De omvang van de veestapel: rundvee, varkens, schapen en paarden wordt niet door overheidsvoorschriften beperkt.

a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland

Het kan wellicht nuttig zijn in het kort aan te geven, op welke wijze vóór 6 November 1949 de binnenlandse markt voor vee en vlees was georganiseerd.

De rundveestapel werd de laatste jaren niet beperkt in tegenstelling tot de varkensstapel. De boer moest voor het mesten van een varken via de Plaatselijke Bureauhouder een mestcontract aanvragen bij de Provinciale Voedselcommissaris. Dit werd hem slechts verstrekt voor zover de krachtvoederpositie van ons land en de voederpositie van het bedrijf zelf, het mesten van varkens toelieten. Sinds geruime tijd wordt de omvang van de varkensstapel niet langer beperkt. De boer moet nog wel een mestcontract aanvragen, doch dit dient thans alleen om voor een voedertoewijzing in aanmerking te komen. Het ligt in het voornemen het mestcontract te laten vervallen, en de voederregeling te binden aan de zgn. registratiekaart. Het mestcontract wordt thans te allen tijde verstrekt.

De prijsregeling voor rundvlees was als volgt. De boer moest het slachtvee aanvoeren op de zgn. overnamemarkten. Hier bepaalde een Commissie van drie deskundigen tot welke kwaliteits-, c.q. prijsklasse het vee behoorde 3). Voor iedere kwaliteitsklasse was een vaste prijs van kracht, welke periodiek herzien werd. Verondersteld, dat een veehouder in een bepaald geval f.1,- per kg levend gewicht moest ontvangen, dan ontving hij bij verkoop een reçu, aangevend de totale waarde van het rund op basis van genoemde prijs. Dit reçu kon hij vervolgens bij een daartoe aangewezen bank te gelde maken. Het slachtvee vond

1) Een maand later is men op deze verhoging van het subsidie weer teruggekomen.

2) Daarnaast komen er nog wel extra heffingen voor bij de vleesexport, doch deze worden niet gemotiveerd met verwijzing naar het subsidie op het in de varkensmesterij verwerkte geïmporteerde krachtvoeder.

3) Er waren voor volwassen rundvee op grond van kwaliteitsklassen een zestal sterk onderverdeelde prijsklassen van kracht, voor graskalveren vier en voor nuchtere kalveren één. Periodiek werden de in dit schema vastgelegde prijzen herzien. De klassificatie berustte niet, zoals de naam kwaliteitsklasse doet vermoeden, op de kwaliteit van het vlees doch op het slachtverlies. Hoe lager dit getaxeerd werd, hoe hoger het betreffende rund geklassificeerd werd.

verder zijn weg naar de slager, die er eveneens op grond van de betrokken prijsklasse een bepaalde prijs voor moest betalen. Deze prijs was in verband met de subsidiëring van rundvlees wat lager, bijvoorbeeld f.0,80 per kg levend gewicht. Uit het tegood, dat de slager bij de Ned. Middenstandsbank moest aanhouden, geschiedde vervolgens de betaling van het door hem verschuldigde bedrag aan de bank, welke voor uitbetaling aan de boer was aangewezen. Door bemiddeling van het Bedrijfschap voor Vee en Vlees paste het L.E.F. het ontbrekende bedrag (de subsidie) bij. Voor de consument waren maximumprijzen voor rundvlees en rundvleeswaren van kracht. Het subsidie hierop bedroeg ca 26 cts/kg levend gewicht.

Inmiddels is met ingang van 6 November de prijsvorming voor rundvee en -vlees vrijgelaten, en is de rantsoenering van en het subsidie op rundvlees afgeschaft. Daarbij is ook de handel via de overnamemarkten, alsmede de prijsvorming der runderen op basis van het vaste prijzenschema naar de klassificatie-indeling, opgeheven. Als gevolg hiervan is voor de veehouder de oude toestand teruggekeerd, waarbij hij zelf weer de verantwoordelijkheid draagt voor de financiële resultaten van zijn aanbod van slachtvee.

De opheffing van het subsidie op rundvlees van ca 26 cts/kg levend gewicht komt oet.par. overeen met een prijsstijging voor de consument met gemiddeld ca 40 cts/kg. De verhouding tussen de prijzen van rund- en varkensvlees zijn hierdoor geheel anders komen te liggen. Door een, in het vervolg nog ter sprake komende verlaging van de maximum-consumentenprijs voor varkensvlees, en een opheffing van de rantsoenering van dit vlees heeft men willen bereiken, dat in totaal de vleesconsumptie niet duurder behoefde te zijn dan vóór 6 November. Daarbij werd echter van de veronderstelling uitgegaan, dat er een verschuiving zal plaatsvinden van de consumptie van rundvlees naar die van varkensvlees, in die mate, dat ongeveer de zelfde kwantitatieve verhouding in de vleesconsumptie bereikt zou worden als voor de oorlog bestond; ca 75% van de consumptie richtte zich toen op varkensvlees. Deze gedachtengang berust voorts op de veronderstelling, dat de prijzen voor rundvlees niet verder zullen stijgen dan in overeenstemming is met het weggefallen subsidie.

De markt- en prijsregelingen voor varkens waren tot 6 November aldus, dat de boer de varkens kon verkopen aan een der bij het Bedrijfschap aangesloten Stichtingen van slagers, grossiers of vleeswarenfabrikanten. Voor de boer was een richtprijs van kracht. De genoemde Stichtingen konden slechts varkens opkopen met een toewijzing van het Bedrijfschap. Door met de verstrekking van deze toewijzingen te manipuleren trachtte het Bedrijfschap te bereiken, dat de prijs, die de boer in handen kreeg zo goed mogelijk de genoemde richtprijs behaalde.

Voor varkensvlees zijn met ingang van 6 November eveneens enkele veranderingen ingetreden. De maximumprijs voor de consument werd belangrijk verlaagd (gemiddeld ca 50 cts/kg), en de rantsoenering opgeheven. De verlaging van de maximum-consumentenprijs maakte het noodzakelijk het subsidie op varkensvlees weer aanmerkelijk te verhogen. Ten dele wordt het verhoogde subsidie echter in de toekomst weer weggenomen door de nieuwe basisprijs voor de producent, die voor 1950 op f.1,85 is gesteld (1949: f.2,05/kg; richtprijs) 4).

Voorts is ook de handel in varkens vrij gelaten. Dit heeft tot gevolg gehad, dat de subsidiëring van het varkensvlees technisch anders moet verlopen dan voorheen. Tot 6 November werd de subsidie uitgekeerd aan de genoemde Stichtingen van slagers, etc.; na 6 November wordt dit aldus geregeld, dat dit via de centrale slachtplaats wordt uitgekeerd. De slager, die zijn recht op subsidie wil realiseren, moet derhalve de varkens op dit centrale punt laten slachten. Op overeenkomstige wijze heeft men gemeend de "huisslachting" van het subsidie op varkensvlees te moeten laten profiteren.

Met het vrij worden van de varkenshandel is ook het bovenvermelde aankoopstelsel middels toewijzingen van het Bedrijfschap vervallen. De prijs, die de boer van zijn varkens ontvangt is hierdoor uitsluitend gelieerd aan de basisprijs voor bacon, welke het Vee- en Vleesaankoopbureau in onbepaalde mate tegen deze prijs overneemt in het kader van de centrale export naar Engeland, en de maximum-consumentenprijs.

4) Inmiddels is de subsidie door de Regering onlangs, een maand later, weer belangrijk verlaagd. Dit maakt de veronderstelling van een prijsstijging van rundvlees voor de consument met slechts een bedrag, dat correspondeert met het per 6 November vervallen subsidie op dit vlees, illusoir.

Volledigheidshalve nog een enkel woord over schapen- en paardenvlees. De regeling, welke voor schapenvlees geldt is in principe gelijk aan die voor rundvlees (overnamemarkten, klassificatie), echter met dit verschil, dat schapenvlees niet gesubsidieerd is. Met 6 November is ook hier het stelsel van overnamemarkten en prijsstelling middels het classificatiesysteem komen te vervallen.

De handel in paarden is geheel vrij evenals de prijsvorming zowel in de handel als voor de consument.

b. Im- en exportregelingen

De export van vlees is sterk gecontingenteerd en mag slechts geschieden met machtiging van het Bedrijfschap voor Vee en Vlees. Op de export van vleeswaren rust een heffing, welke zodanig is vastgesteld, dat de tevoren verstrekte binnenlandse subsidie in ieder geval naar het L.E.F. terugvloeit. Na de opheffing van het subsidie op rundvlees, waarvan de export overigens te verwaarlozen is, bestaat deze heffing nog voor varkensvlees. Daarnaast komen ook wel extra-heffingen voor.

De prijzen van bacon zijn vastgesteld in het handelsverdrag met Engeland, en de export naar dit land is geheel in handen van de overheid gelegd. De bacon-varkens worden opgekocht door de slachterijen, die hierop behalve de normale toeslag op varkensvlees, welke overeenstemt met de subsidiëring van het binnenlands verbruik, nog een kleine, extra toeslag ontvangen van het Bedrijfschap. Van deze varkens vallen er een aantal uit, waarvan men de bacon voor export minder geschikt acht, en van de resterende koopt het Vee- en Vleesaankoopbureau de bacon in, teneinde deze naar Engeland te exporteren. De verhouding tussen de exportprijs (1) en de prijs waarvoor het Aankoopbureau de bacon heeft ingekocht (2) geeft geen enkele aanwijzing t.a.v. het al of niet gesubsidieerd zijn van deze export, aangezien nog rekening moet worden gehouden met de twee genoemde toeslagen, de uitgevallen varkens, de binnenlandse prijs van het na "aftrek" van de bacon resterende vlees, alsmede met bepaalde kosten, welke het Vee- en Vleesaankoopbureau voor zijn rekening neemt.

Met betrekking tot de import kan het volgende worden opgemerkt. Jaarlijks wordt door het Bedrijfschap berekend, welke hoeveelheid vlees er te verwachten is uit de eigen productie en welke behoefte daartegenover staat in de vorm van binnenlands verbruik en gewenst geachte export. Het verschil moet aangevuld worden door ingevoerd vlees. De invoer is in handen van het V.I.B. Via het Vee- en Vleesaankoopbureau wordt het ingevoerde vlees doorverkocht aan de slagors tegen prijzen, welke afgestemd zijn op de uiteindelijke consumentenprijzen. Wanneer de importprijzen hoog zijn, kan het voorkomen, dat het Landbouw-Egalisatiefonds ook op dit vlees nog een zeker bedrag moet bijpassen.

B. MELK EN ZUIVELPRODUCTEN

Samenvatting. Voor de melk, die via verschillende bestemmingsmogelijkheden haar weg naar de consumptie vindt, is een basisprijs per kg met een bepaald vetgehalte van kracht. Deze basisprijs afboerderij houdt thans niet meer in, dat de verschillende toepassingsmogelijkheden van de melk voor de veehouder dezelfde financiële resultaten opleveren. Het element van de afgeleide prijsvorming, gelieerd aan de uit melk bereide veredelingsproducten is dus in de basisprijs voor de melk verdisconteerd.

Voor de veredelingsproducten boter en kaas waren tot voor kort maximum-consumentenpreizen van kracht. Nadat de consumentenpreizen voor belegen kaas en boter reeds eerder waren vrijgelaten (in Mei 1949), is die voor jonge kaas eveneens vrij geworden (6 November). Sinds 6 November zijn ook de binnenlandse subsidies op de melk- en zuivelproducten komen te vervallen ¹⁾. Slechts het subsidie op consumptiemelk is gehandhaafd. Anderzijds is er een bodem in de markt gelegd voor boter, kaas en mager melkpoeder. Deze producten kunnen worden overgedragen aan het In- en Verkoopbureau voor Zuivel (I.V.Z.) tegen vastgestelde prijzen.

Rantsoeneringsvoorschriften waren tot voor kort nog slechts van kracht voor boter (tot Juni '49) en voor kaas (tot 2 November '49). Thans is de consumptie van alle zuivelproducten vrij.

Bij de uitvoer van boter, kaas en melkproducten, die in begin 1949 nog gecontingenteerd was, is in de loop van 1949 een grotere vrijheid hersteld. Een uitzondering hierop vormt de export naar Engeland, het enige land, waarheen de uitvoer nog centraal plaats vindt via een overheidsorgaan, het bovenvermelde I.V.Z.

a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland.

De prijszetting voor melk en zuivelproducten tot April 1949.

Vóór April 1949 streefde het Bedrijfschap voor Zuivel (B.Z.) er in principe naar, dat aan alle boeren een gelijke prijs voor melk van een gelijk vetgehalte werd uitgekeerd, onverschillig welke bestemming aan de melk werd gegeven. Dit was noodzakelijk in verband met de omstandigheid, dat door het B.Z. in belangrijke mate invloed werd uitgeoefend op de bestemming van de melk. Met het oog op de nog heersende schaarste en de rantsoeneringsvoorschriften, was het nl. niet mogelijk om aan de zuivelfabrieken vrijheid van keuze t.a.v. de melkbestemming te laten en werd door het B.Z. door middel van productie- en leveringsverplichtingen dan ook in belangrijke mate invloed op deze bestemming uitgeoefend. Aan de producenten werden inzake de aanwending van de melk voorschriften gegeven, op de naleving waarvan streng werd toegezien:

1. De teruglevering van onder- en karnemelk door de bedrijven was gebonden aan een maximum.
2. De productie van boter was gebonden aan een kwantum, dat als noodzakelijk complement uit de genoemde teruglevering en de standaardisatie van de consumptiemelk resulteerde.
3. Voorts moest een deel van de door de bedrijven ontvangen melk bestemd worden voor de behoefte aan consumptiemelk in het eigen gebied.
4. Het B.Z. droeg er verder zorg voor, dat door de fabrieken van melkpoeder 's zomers bepaalde hoeveelheden poeder werden geproduceerd; zowel verstuiwingspoeder om tot consumptiemelk te worden verwerkt, als walsenpoeder voor teruglevering aan de veehouders, een en ander ter voorziening in de te verwachten tekorten in de winter.
5. Tenslotte bestond er nog een verplichte aanvullingsmelkregeling.

Eerst nadat aan al deze voor haar geldende verplichtingen was voldaan kon een fabriek het restant vrij verwerken in de richting, die haar het best uitkwam.

Teneinde te bereiken, dat alle fabrieken aan de boeren een gelijke melkprijs voor melk van gelijk vetgehalte konden uitbetalen, opdat de richtprijs van de melk zo goed mogelijk bereikt werd, ging men als volgt te werk:

¹⁾ Het in de veehouderijsector verbruikte krachtvoer, afkomstig uit import is, zoals wij in hoofdstuk II reeds vermeldde, nog wel gesubsidieerd.

a. Het B.Z. ging ervan uit, dat, op basis van de vastgestelde consumentenprijzen, de zuivelfabrieken uit de opbrengst van hun producten een prijs van 13,7 cts/kg melk - 3,3% vetgehalte konden uitbetalen. Daarboven werd een melkprijstoeslag ten laste van het L.E.F. via het B.Z. aan de fabrieken uitgekeerd, teneinde deze in staat te stellen de richtprijs van 17,5 cts 2)/kg - 3,3% uit te betalen. De melkprijstoeslag bedroeg dus 17,5 cts - 13,7 cts = 3,8 cts/kg. Uitgaande van de 13,7 cts, vermeerderd met de verwerkingskosten van de fabriek, berekende het B.Z. voor elk der producten een prijs af-fabriek. (i) Anderzijds berekende het B.Z., uitgaande van de bekende consumentenprijzen, verminderd met de diverse handelsmarges, eveneens een prijs af-fabriek, namelijk de prijs, die de groothandel aan de fabriek kon uitbetalen. (ii) Uiteraard bestond er slechts zelden overeenstemming tussen (i) en (ii). Het verschil tussen beide uitkomsten werd opgevangen door een productietoeslag of heffing; m.a.w. lag (ii) hoger dan (i), dan werd een heffing opgelegd, in het omgekeerde geval een toeslag uitgekeerd 3).

Verder is men van het beginsel uitgegaan, dat de prijsstelling voor melk en zuivel voor het gehele land uniform moest zijn. Men heeft haar gebaseerd op gemiddelden en voor alle bedrijven geldig verklaard. Omdat de melk tal van verder veredelde producten heeft en de afgeleverde melk varieert in vet- en droge stofgehalte moest een veelheid van heffingen en toeslagen in het leven worden geroepen, teneinde de vastgestelde prijzen voor de boer en de consument zo goed mogelijk met elkaar in overeenstemming te brengen. Door deze politiek benaderde de richtprijs van de melk sterk het karakter van een vaste prijs, waarmee derhalve het gestelde doel bereikt was. Indien door bepaalde omstandigheden de nagestreefde vaste melkprijs niet overal zou worden bereikt, waren aanvullende regelingen noodzakelijk, althans voor zover deze omstandigheden samenhangen met de dwingende voorschriften van het B.Z. Hierop zal onderstaand, onder punt b, nader worden ingegaan. Tenslotte zij in dit verband nog opgemerkt, dat de genoemde melkprijstoeslag van gemiddeld 3,8 cts/kg melk (= 17,5 cts - 13,7 cts) geen juiste indruk geeft van de mate waarin de overheid subsidie verleende aan de melk- en zuivelsector. Het L.E.F. nam, zoals uit het vervolg (punt b) blijken zal, nog enkele andere posten voor zijn rekening (onderbezettingsvergoeding, bepaalde vrachten).

b. Toen, na het vrijlaten van de kaas- en boterprijzen voor de producenten en de handel, in 1946 4) bleek, dat de prijzen van deze producten bij levering door de fabrieken aan de distribuerende handel soms belangrijk opliepen, heeft het B.Z. maatregelen genomen om de gevolgen van dit "uitlopen" te neutraliseren. Aan het eenmaal gestelde principe van een gelijke melkprijs werd dus consequent vastgehouden. Het uitlopen leidde uiteraard tot onbillijkheden t.a.v. die bedrijven, die als gevolg van de melkbestemmingsvoorschriften, aanvullingsmelk moesten leveren of melkpoeder produceren, voor welke producten de prijsvorming nog streng gebonden was. Te dien einde heeft het B.Z. de zgn. egalisatietoeslagen geïntroduceerd, teneinde de scheve verhoudingen tussen de verschillende zuivelfabrieken weer recht te trekken.

De egalisatietoeslagen, welke aan de producten van de niet of in mindere mate uitgelopen producten werden betaald, betekenden in eerste instantie een verhoging van de opbrengsten van deze producten. De regeling kwam verder hierop neer, dat op de niet, of minder uitgelopen producten een zodanige toeslag werd uitgekeerd, dat omgerokend per kg melk, in totaal eenzelfde bedrag werd ontvangen als voor het meest uitgelopen product. De consequentie hiervan was echter niet, dat de zuivelfabrieken voor alle toepassingen van de melk meer konden uitbetalen aan de boeren (richtprijs + egalisatietoeslag), daar zowel de uitloop bij product x als de egalisatietoeslagen op de andere producten in mindering werden gebracht op de eerder genoemde melkprijstoeslag. Dat ook

2) Deze richtprijs gold in de periode van November 1948 - November 1949.

3) Dit kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Eenzijds:

melkprijs voor de boer	—,— per 100 kg	
+ verwerkingskosten van de fabriek	—,— " " "	
totaal: prijs af-fabriek	—,— " " "	
= per kg product	—,—	(i)

Anderzijds:

consumentenprijs per kg product	—,—	
% detaillistenmarge per kg	—,—	
inkoopprijs detaillist	—,—	
% groothandels-/grossiersmarge, per kg	—,—	
producentenprijs per kg	—,—	(ii)

4) Voor de detaillisten en de consumenten werden maximumprijzen gehandhaafd tot in 1949.

de uitloop op de melkprijstoeslag in mindering werd gebracht, betekende een extra voordeel voor het L.E.F., aangezien hier geen egalisatietoeslag tegenover stond 5).

Leidden de melkbestemmingsvoorschriften er enerzijds toe, dat als gevolg van een gedeeltelijk vrijlaten van de prijsvorming (producentenprijzen voor kaas en boter) overgegaan werd tot het boven beschreven stelsel der egalisatietoeslagen, anderzijds was het eveneens noodzakelijk de ongelijke druk, welke de aanvullingsmelkregeling op de verschillende zuivelfabrieken legde, zoveel mogelijk te egaliseren.

Op grond van de aanvullingsmelkregeling kon het B.Z. te allen tijde aan andere dan consumptiemelkbedrijven voorschrijven aanvullingsmelk te leveren. Deze verplichting legde het B.Z. in de eerste plaats op aan de boterfabrieken, welke over een overvloedige hoeveelheid melk beschikten. Voor het overige werd deze verplichting zo goed mogelijk over de andere zuivelfabrieken verdeeld. De prijzen voor de aanvullingsmelk waren zodanig vastgesteld, dat de boterfabrieken hierin ongeveer eenzelfde dekking der kosten vonden als bij de eigen verwerking van de melk.

Voor de andere zuivelfabrieken, die normaliter uit de ontvangen melk: kaas, melkpoeder, condens, o.d. bereidden, waren deze prijzen onvoldoende. Immers, door het leveren van aanvullingsmelk ontstond in deze fabrieken een onderbezetting van enkele afdelingen. Om deze reden werd aan de zuivelfabrieken, die aanvullingsmelk moesten leveren, met uitzondering van de zuivere boterfabrieken, een onderbezettingsvergoeding uitgekeerd. Alle kosten, verbonden aan het vervoer van de aanvullingsmelk werden eveneens door het B.Z. gedragen.

De wijzigingen in de prijsstelling voor melk en melkproducten sinds April '49. Sinds April '49 zijn enkele vereenvoudigingen in het markt- en prijsbeleid aangebracht, waarbij een groter deel van de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken weer in handen van het bedrijfsleven zelf werd gelegd. Dit maakte het voor het B.Z. mogelijk haar prijsbeleid, gericht op één uniforme melkprijs, te laten varen en te vereenvoudigen tot een beleid, waarbij de verschillen in financiële resultaten der diverse bestemmingen van de melk hun invloed op de melkprijs kunnen uitoefenen.

1. De gunstige ontwikkeling van de melkproductie maakte het mogelijk reeds in April, tegen de aanvang van het nieuwe melkjaar, enkele belangrijke vereenvoudigingen in het markt- en prijsbeleid aan te brengen. Zij hadden betrekking op de melkbestemmingsvoorschriften. Deze kwamen te vervallen, met dien verstande, dat indien hiertoe aanleiding zou bestaan, opnieuw regeland zou worden opgetreden. De bedrijven werden vrij inzake de bestemming, die zij aan de melk wilden geven.

Wel werd het aanvankelijk nog noodzakelijk geacht de teruglevering van onder- en karnemelk aan een maximum te binden. Eind Juni is dit maximum evenwel, nadat het te voren al eens verhoogd was, eveneens komen te vervallen. Te zelfder tijd werd de rantsoenering van boter opgeheven. Het gevolg van deze vrijheid was evenwel, dat de verschillen in opbrengsten van de melk in de diverse toepassingen niet meer het gevolg waren van dwingende voorschriften van het B.Z., doch veel meer van de door de producenten en de handelaren zelf genomen beslissingen. Hierdoor verloor het stelsel der egalisatietoeslagen zijn basis en kwam te vervallen. Teneinde de melkverwerking in de topperiode van de productie aantrekkelijker te maken, wordt thans aan de fabrikanten van mager melkpoeder een vergoeding verleend voor de vrachtkosten, die verbonden zijn aan het bijkopen van melk ten behoeve van de melkpoederproductie.

Ook de voorschriften inzake de aanvullingsmelk werden in April 1949 opgeheven. De consumptiemelkbedrijven, die niet over voldoende melk beschikken, moeten sindsdien zelf voor de aanvulling van de benodigde melk zorgdragen, waarbij de prijzen voor de aanvullingsmelk in onderling overleg tussen de betrokken partijen tot stand komen. Met de opheffing van de aanvullingsmelkvoorschriften verdween ook de door het B.Z. betaalde onderbezettingsvergoeding.

2. Als gevolg van de hierboven weergegeven vereenvoudigingen in het markt- en prijsbeleid, draagt sindsdien de melkprijs in veel minder mate dan voorheen het karakter van een vaste prijs, en is het element van de afgeleide prijsvorming, gelieerd aan de resultaten van de prijsvorming van melk- en zuivelproducten, in de prijsvorming van melk opgenomen. Men tracht een lonende

5) Uiteraard had men ook achteraf een egalisatieheffing kunnen opleggen ten laste van het uitgelopen product. Gezien de bezwaren, die het bedrijfsleven had tegen heffingen met terugwerkende kracht, heeft het B.Z. de voorkeur gegeven aan toeslagen op de melk.

afzet van de melk te verkrijgen door het op een zodanig peil houden van de prijzen van de belangrijkste veredelingsproducten, dat gemiddeld een lonende melkprijs wordt bereikt. In dit verband levert de, met het verdwijnen van de toestand van schaarste in de afgelopen zomer, voor enkele veredelingsproducten in de markt gelegde bodem, een belangrijk werktuig op. Het betreft de producten boter, kaas en mager melkpoeder. Deze bodem verving de door het B.Z. gereglementeerde opzet van kaas en boter in de koelhuizen gedurende de zomer en biedt het voordeel, dat door middel van manipulaties in de bodemprijzen de aanwending van de melk in de meest doelmatige richtingen gestimuleerd kan worden. Dit laatste aspect komt duidelijk naar voren in de voor boter vastgestelde bodemprijs, welke, omgerekend tot melk, aanmerkelijk lager ligt dan bv. die voor kaas. Men achtte de positie van boter van dien aard, dat men het noodzakelijk vond, via de voor dit product te stellen bodemprijs, (her)investeringen in de boterbereidende sector af te schrikken ten bate van die in andere richtingen.

De geschetste ontwikkeling sinds April '49 heeft de boterfabrieken tijdelijk in een zekere dwangpositie gebracht. Enerzijds was de vraag naar aanvullingsmelk uit het Westen in de afgelopen zomer uiteraard slechts gering. Anderzijds stuitte de teruglevering van onder- en karnemelk eveneens op moeilijkheden, terwijl de boterproductie niet direct plaatsbare overschotten opleverde, hetgeen tot gevolg had, dat de "lage" bodemprijs al spoedig een actuele betekenis kreeg. Het is overigens waarschijnlijk, dat in een "vrije economie" de positie van de boterfabrieken nog aanmerkelijk moeilijker zou zijn geweest.

Waar de taak van een "geleide economie" bij de bepaling van haar marktpolitiek t.a.v. structuurveranderingen niet gelegen is het negeren van deze wijzigingen, doch in het leiden der voor bepaalde groepen optredende moeilijkheden in banen van geleidelijkheid, kan hier o.i. slechts gediscussieerd worden over het tempo van deze geleidelijkheid. De mogelijkheid tot productiedeviatie, c.q. het openen van de mogelijkheid daartoe speelt hier een belangrijke rol.

De gebezigde techniek met betrekking tot de bodem is in het kort aldus: Boter. Producenten en handelaren worden, zolang er overschotten van dit product bestaan, waarvoor noch in het binnenland, noch bij export onmiddellijk afzet kan worden gevonden, in de gelegenheid gesteld, in het koelhuis geplaatste boter aan het I.V.Z. ter overname aan te bieden, mits de boter aan bepaalde kwaliteitseisen voldoet. De prijs, waarvoor het I.V.Z. de boter overneemt ligt 15 cts lager dan in overeenstemming is met de melkprijs. Dit komt, omgerekend tot melk, overeen met een prijs, die 0,6 ct/liter beneden de melkprijs ligt.

Kaas. Ook dit product kan aan het I.V.Z. worden overgedragen tegen van te voren vastgestelde prijzen, waarbij, al naar gelang de ouderdom van de kaas zekere verhogingen worden toegepast op de voor overname van jonge kaas geldende prijs. De overnameprijs voor jonge kaas ligt 2 cts lager dan in overeenstemming is met de melkprijs, hetgeen omgerekend tot melk, correspondeert met een prijs, die ca 0,2 ct onder de melkprijs ligt.

Mager melkpoeder. Voor dit product is een overeenkomstige regeling gemaakt. Mocht blijken, dat de bij het I.V.Z. ingeleverde hoeveelheid of te groot wordt, of onvoldoende is om als reserve te dienen voor de winterperiode, dan kunnen de overnameprijzen worden gewijzigd, teneinde de productie/aflevering te remmen of te stimuleren.

In het algemeen kan dus worden opgemerkt, dat de "bodemprijzen" zodanig zijn vastgesteld, dat de daarmee corresponderende melkprijzen beneden de basisprijs voor melk liggen. De bij het I.V.Z. ingeleverde kwantiteiten dienen in eerste instantie voor export naar Engeland; de export van onze zuivelproducten naar dit land geschiedt centraal. De vraag rijst evenwel, wat het I.V.Z. met eventuele, niet via deze export te plaatsen, overschotten moet doen. Immers, onafhankelijk van de exportmogelijkheden moet de overheid in het gevolgde systeem de surplussen overnemen.

3. Op de vrijere opzet van de markt- en prijsregelingen, zoals die na April ontstaan was, moestechter in Augustus, ten dele worden teruggekomen.

Mede als gevolg van het oplopen der kaasprijzen en het handhaven van de vastgestelde prijs voor consumptiemelk, ontstond het gevaar van een tekort aan consumptiemelk. Om deze reden was het noodzakelijk weer een zekere regeling in de bestemming van de melk te brengen, welke in wezen een stap terug betekende op de weg naar een vrije bestemming van de melk, waarop men sinds April 1949 zo goed gevorderd was.

Met ingang van 21 Augustus zijn aan alle zuivel- en standaardisatiebedrijven leveringsverplichtingen voor melk opgelegd. Deze verplichtingen zijn overdraagbaar. Ze worden per week vastgesteld in een percentage van de van

veehouders ontvangen melk, verminderd met de melk bestemd voor de consumptie in het eigen rayon. De prijsvorming van de aanvullingsmelk is vrijgelaten, doch aan de ontvangen bedrijven wordt door het B.Z. een vergoeding uitgekeerd, welke thans f.1,60/100 kg bedraagt. Deze vergoeding dient ter tegemoetkoming aan de door de bedrijven te betalen extra kosten en zelf te betalen onderbezettingvergoeding. Bovendien ontvangen zij een vergoeding van de vrachtkosten. Daarenboven werd bepaald, dat met ingang van 21 Augustus de productie van mager melkpoeder en caseïne voor export niet waren toegestaan. Deze regeling is echter in September weer herroepen.

In October werd nog een andere regeling getroffen, die niet geheel past in het schema van de "nieuwe koers". Door de onverwachte gunstige exportmogelijkheden naar enkele Z.-Europese landen voor kaas en boter liepen met name de kaasprijzen zodanig op, dat het verschil tussen deze prijzen en de nog aan een maximum gebonden consumenten-melkprijs te groot werd. Met het oog op de hieruit ontstane moeilijke positie voor de consumptiemelkbedrijven enerzijds, en de druk op de hierboven vermelde "nieuwe" aanvullingsmelkregeling anderzijds, werd besloten, de prijsspanningen te verlichten. Nadat reeds, ten behoeve van de consumptiemelkbedrijven, diverse privaatrechtelijke regelingen ontworpen waren, heeft op 20 October de Regering bepaald, dat alle kaasproducenten een heffing van f.35,-/100 kg kaas verschuldigd zijn aan het L.E.F. Een andere mogelijkheid tot correctie, het vrijlaten van de prijsvorming van consumptiemelk, heeft de overheid gemeend niet te kunnen toelaten.

4. In November 1949 is opnieuw een belangrijke stap gedaan in de richting van normaler verhoudingen op de melk- en zuivelmarkt. Met het van kracht worden van de nieuwe jaarprijs voor boerenmelk (17,75 cts/kg - 3,5%) op 6 November, is de subsidiëring van het binnenlands gebruik van zuivelproducten, behalve voor consumptiemelk, beëindigd, en daarmee de betaling van de melkprijs toeslag. Op consumptiemelk en de daaruit bereide producten, wordt dus nog een subsidie verleend, doch aangezien dit wordt uitgekeerd over de in consumptie gebrachte hoeveelheden, werd de handhaving van de oude melkprijs toeslag op alle melk overbodig.

Het onderscheid tussen zomer- en wintermelkprijs voor de veehouder is gehandhaafd. Voor 6 November werd dit prijsverschil tot stand gebracht door het verlenen van een hogere melkprijs toeslag in de winter dan in de zomer. Door het wegvallen van de melkprijs toeslag was deze techniek niet langer toe te passen; na 5 November wordt aldus te werk gegaan, dat gedurende de winter een toeslag zal worden gegeven op de melk ten bedrage van het verschil tussen de gestelde wintermelkprijs (19,70 cts/kg melk - 3,5%) en de nieuwe basisprijs, terwijl in de zomer een heffing zal worden opgelegd, gelijk aan het verschil tussen de gestelde zomermelkprijs (16,70 cts/kg melk - 3,5%) en de nieuwe basisprijs. Aangezien de toeslag, resp. heffing wordt uitgekeerd, resp. opgelegd aan de zuivelfabrieken, blijkt het seizoenverschil in prijs alleen bij de veehouder, en niet bij de zuivelfabrieken zelf, en derhalve evenmin bij de uit melk bereide (zuivel)producten.

Waren per 1 Mei '49 de maximum-consumentenprijzen van boter en belegen kaas reeds opgeheven, per 6 November '49 werd ook de maximum-consumentenprijs voor jonge kaas ingetrokken, alsmede de rantsoenering van dit product. De extra heffing op kaas, die in October in het leven werd geroepen is gehandhaafd. De garantieprijzen bij vrijwillige inlevering van kaas bij het I.V.L. zullen verhoogd worden.

b. Exportregelingen

Contingentering

Tot April '49 was de export van onze zuivelproducten nog gecontingenteerd, zowel naar de totale hoeveelheid als naar het aantal exporteurs, die aan de export konden deelnemen. De raming der exportquanta geschiedde als volgt:

Boter. Van de op grond van de toenmalige melkbestemmingsvoorschriften berekende boterproductie, werd een hoeveelheid in mindering gebracht, welke op grond van de toen nog van kracht zijnde rantsoenering vrij nauwkeurig berokkend kon worden. Het saldo was voor export beschikbaar.

Kaas, condens, melkpoeder.

Berekend werd de hoeveelheid melk, die resteerde nadat van de totale melkproductie de binnenlandse consumptie van melk, kaas, condens, poeder, alsmede de teruglevering aan de veehouders in mindering was gebracht. Het restant was voor export beschikbaar en kon voor de productie van kaas, condens en poeder voor export worden aangewend. De afgifte van uitvoervergunningen geschiedde zodanig, dat de export van deze producten, afgezien van boter,

dezelfde samenstelling had als vóór de oorlog 6). Vervolgens werden deze export-quota verdeeld over de exporteurs in contingenten, in evenredigheid met hun vooroorlogse exporten.

In April '49 is de exportcontingentering van zuivelproducten opgeheven, met uitzondering van de export naar Engeland. De uitvoer naar dat land vindt nu steeds centraal plaats en loopt over het I.V.Z. 7).

De export van room, weiprodukten en andere "speciaalproducten" was reeds eerder niet meer aan een historische verdeling gebonden. Voor gecondenseerde melk was de exportcontingentering in beginsel eveneens opgeheven, doch de schaarste aan blik maakte het nog noodzakelijk, dat de verdeling hiervan nog enige maanden op basis van de historische exportcijfers geschiedde. Sinds 25 Juni '49 is echter ook deze laatste beperkende regeling opgeheven.

Ofschoon men er, nationaal gezien, de voorkeur aan gaf de productie en export van uit volle melk bereide producten te stimuleren en die uit ondermelk bereid, te beperken i.v.m. het feit, dat bij de productie van "magere" producten extra kwantiteiten boter vrijkomen, is toch besloten ook de export van magere condens en mager poeder toe te staan.

Prijzen.

Aan de exporteurs is de verplichting opgelegd, dat zij bij uitvoer der zuivelproducten minstens de voor elk product vastgestelde "minimum-deviezenbedragen" ontvangen. Dit minimum-deviezenbedrag komt overeen met de integrale kostprijs van elk product en omvatte, toen het binnenlands verbruik nog gesubsidieerd was de theoretische producentenprijs, vermeerderd met het binnenlandse subsidie op de melk (melkprijstoeslag) + bepaalde handelskosten en -marges. Dit vereiste een exportheffing, die deze melkprijstoeslag compenseerde, en die door de exporteurs moest worden voldaan bij de aanvraag van de uitvoermachtiging. Bij het wegvallen van de melkprijstoeslag op 6 November is de exportheffing ter compensatie van dit binnenlandse subsidie op de melk eveneens komen te vervallen.

De prijsregeling voor boter wijkt wat af van die der andere zuivelproducten. Daar de boter bij de van kracht zijnde ondermelkprijs in het algemeen zijn integrale kostprijs bij export niet kon opbrengen, is men voor dit product uitgegaan van de beste prijs, die in het buitenland te maken was. Op grond daarvan werd de heffing vastgesteld. De maximum-deviezenbedragen stemden hier dus niet overeen met de integrale kostprijs. Na 5 November is ook voor dit product deze exportheffing vervallen.

Voor de export naar België en Luxemburg, waar de boterprijzen zeer hoog liggen, zijn bijzondere heffingen van kracht om de prijzen in overeenstemming te brengen met de daar geldende. Voorts vindt na de devaluatie nog een heffing plaats om het "devaluatievoordoor" bij export naar België, Luxemburg en de Franse overzeese gebiedsdelen weg te nemen. Deze laatste heffing is ook van kracht voor de export van kaas.

De devaluatieheffing draagt een wat incidenteel karakter en is bijvoorbeeld niet van kracht bij export naar Duitsland. Overwogen wordt deze heffing te laten vervallen.

Bij de regeling van de exportprijzen van zuivelproducten, wordt, zoals uit het bovenstaande moge blijken, geen rekening gehouden met het feit, dat een deel der grondstoffen, namelijk het geïmporteerde krachtvoeder tot medio 1949, en na de devaluatie van de gulden in September opnieuw, gesubsidieerd is. Soms voorkomende extra-heffingen op de export naast die ter compensatie van de melkprijstoeslag, zijn nooit gemotiveerd met verwijzing naar de subsidies op geïmporteerd krachtvoeder.

Zoals reeds eerder werd aangegeven, is tegemoet gekomen aan de mogelijkheid, dat de exporteur zijn producten slechts voor een deel kan plaatsen. Als complement van de voorgeschreven maximum-deviezenbedragen bij export is de mogelijkheid geopend, deze overschotten aan het I.V.Z. over te dragen

6) Bij deze verdeelingscalculatie bekommerde men zich niet om de onderverdeling der producten, zoals bv. voor kaas, die in 40+ en volvet. Aanvankelijk was de export van magere producten (20+ kaas, mager melkpoeder en magere condens) verboden.

7) Het I.V.Z. kan voor dit doel in de eerste plaats putten uit eventueel bij haar ingeleverde kwantiteiten zuivelproducten op grond van de voor deze producten in de markt gelegde bodem.

Daar de inlevering van kaas uit dien hoofde te verwaarlozen is, heeft het B.Z. voor dit product in October '49 een gedwongen levering in het leven geroepen.

tegen prijzen, die wat lager liggen dan in overeenstemming is met de basisprijs voor de melk. Uit deze aan het I.V.Z. overgedragen kwantiteiten vindt ten dele de export naar Engeland plaats.

De relatie exporteur-buitenland.

Evenals bij de overige uitvoerproducten is de relatie exporteur-importeur met betrekking tot de Engelse markt geheel verbroken. De import geschiedt in Engeland centraal door het Ministry of Food. Om deze reden is de export eveneens door de Nederlandse Regering gecentraliseerd en in handen gelegd van het I.V.Z. Bovendien zijn de prijzen, die Engeland voor de diverse producten wil betalen, niet geheel lonend. Het I.V.Z. koopt de betreffende producten nu tegen een vaste prijs van de handel in en verkoopt ze aan Engeland tegen de gecontracteerde prijzen; het nadelige verschil blijft voor onze handel verborgen en wordt door de Staat bijgepast.

De export naar de overige landen geschiedt rechtstreeks door de handel (directe relatie exporteur-importeur). Inmiddels is in de regeling van het aantal handelaren, dat als exporteur kan optreden een wijziging gekomen. Naast de bestaande exporteurs kunnen thans alle producenten de erkende handel als exporteur optreden van de door hen geproduceerde, resp. verhandelde producten. In overleg met de vakgroepen Groothandel in Boter en Groothandel in Kaas is echter een nieuwe regeling opgezet om de vestiging als groothandelaar in boter en kaas te binden aan erkenningsreglementen. De aldus erkende groothandelaren kunnen tevens als exporteur optreden, zodat deze regeling nog niet tegemoet komt aan de wel eens naar voren gekomen wens, de export van deze zuivelproducten te concentreren in handen van een beperkt aantal exporteurs, teneinde de nadelen van onderlinge concurrentie op de buitenlandse markten tegen te kunnen gaan.

C. PLUIMVEE EN EIERN

Samenvatting. Tot October 1948 werd de omvang van de pluimveestapel op stringente wijze beperkt gehouden. Na October '48 is hierin een verruiming aangebracht in die zin, dat de pluimveehouder sindsdien vrij is met betrekking tot het aantal kippen, dat hij wil houden. Het stelsel van jaarlijkse kuikentoewijzingen werd nog gehandhaafd en is nog steeds van kracht.

De afzet van eieren in het binnenland is vrij en niet gesubsidieerd 1). De prijsvorming van eieren in het binnenland is sinds Februari 1949 vrij. Voor dit veredelingsproduct is derhalve geen basisprijs van kracht. De prijs voor eieren wordt echter op peil gehouden door een aantal regelingen, die gekoppeld zijn aan de centrale export naar Engeland. De export naar dit land, welke tegen vaste prijzen plaatsvindt, heeft voor de pluimveehouder en de handel tot gevolg, dat de prijs voor een deel van hun omzet is vastgelegd.

Op basis van een met Engeland afgesloten handelsverdrag vindt een belangrijke export naar dit land plaats. De uitvoer is in handen van de overheid en wordt gesubsidieerd 1). De uitvoer naar de overige landen is vrij en niet gesubsidieerd 1).

a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland

In verband met de voederpositie van ons land werd tot October '48 het aantal kippen, dat mocht worden aangehouden, beperkt gehouden. De omvang van de pluimveestapel werd in de hand gehouden door het vaststellen van het aantal kuikens, dat elk jaar in totaal mocht worden uitgebroed, en een fixatie van het aantal kippen per pluimveehouder. Daarenboven moest de pluimveehouder jaarlijks per kip een aantal eieren inleveren (doorgaans 140 stuks) waarvoor hem door de "verzamelaar" pluimveehouderijzegels werden verstrekt. Tegen inlevering van deze zegels bij de Plaatselijke Bureauhouder werd aan de pluimveehouder de voedertoewijzing verstrekt, die deze nodig had voor het betrekken van het krachtvoeder. Door het aldus gelegde verband tussen de inleveringsplicht (aanslag) per kip en het verstrekte rantsoen krachtvoeder was nog een extra waarborg geschapen voor het in de hand houden van de pluimveestapel. Het binnenlands verbruik was voorts streng gerantsoeneerd.

In October 1948 is een eerste stap gedaan naar een vrijere ontwikkeling in de pluimveesector. De pluimveehouder is sindsdien vrij in het aantal kippen, dat hij wenst te houden. De omvang van de pluimveestapel wordt door de overheid sindsdien nog beïnvloed door het jaarlijks vastgestelde aantal kuikens, dat mag worden uitgebroed enerzijds, en de rantsoenering van het krachtvoeder anderzijds. Op deze beide aspecten zal wat nader worden ingegaan. Op grond van de te verwachten hoeveelheid krachtvoeder en de verdeling hiervan over de verschillende sectoren, stelt de overheid elk jaar het kwantum kuikens vast, dat in totaal mag worden uitgebroed²⁾. Ter illustratie van de wijze van verdeling over de bedrijven, geven wij thans een beschrijving van de criteria volgens welke deze verdeling in 1949 heeft plaatsgevonden. Na aftrek van een aantal, dat benodigd was voor verjonging en uitbreiding van de pluimveestapel van de fok- en vermeerderingsbedrijven werd het resterend aantal naar rato van de verhoudingen in 1939 over de provincies verdeeld. Vervolgens werden de toegewezen aantallen per provincie verder verdeeld over de districten der Plaatselijke Bureauhouders, in eerste instantie ook weer volgens de verhoudingen in 1939. De pluimveehouders konden bij de Plaatselijke Bureauhouder een aanvraag indienen voor een zeker aantal kuikens. Vóórdat zij hun toewijzing ontvingen, werd achtereenvolgens nagegaan: het hoofd- en nevenberoep van de aanvrager, zijn vakkennis, de huisvesting en uitloopgelegenheid van het pluimvee, de grootte en het type van het bedrijf, alsmede de behoefte tot aanvulling of verjonging van de hoenderstapel. In het kader van de gewenste intensivering van de agrarische productie, in het bijzonder op het arbeidsintensieve bedrijf

1) Afgezien van het subsidie op het in de pluimveehouderijsector aangewende krachtvoeder, afkomstig uit import.

2) Practisch heeft dit kwantum betrekking op het door de zgn. broederijen uit te broeden aantal, aangezien men sinds October '49 het op de boerenbedrijven uit te broeden aantal niet meer in de hand heeft. Dit laatste vormt echter, normaliter, een te verwaarlozen component in de jaarlijkse uitbreiding van de pluimveestapel.

(hoofdstuk I,A), kwam in de eerste plaats het kleine bedrijf voor een toewijzing in aanmerking. Voor elke pluimveehouder stond, na het bekend worden van zijn toewijzing, de mogelijkheid tot beroep open bij een voor dit doel in het leven geroepen Provinciale Beroepscommissie.

Met betrekking tot de rantsoenering van het krachtvoeder kan worden vermeld, dat met het vrij worden van het binnenlands verbruik van eieren, in Januari 1949, ook de jaarlijkse aanslag per kip kwam te vervallen, en daarmee de tot dusverre gebezigde basis voor de voedertoewijzing. Gedurende een overgangsperiode van 16 Januari tot 13 Maart heeft de toewijzing van krachtvoeder aan de pluimveehouders plaatsgevonden op basis van het op elk bedrijf aanwezige aantal dieren 3). Met ingang van 14 Maart is de voedertoewijzing gekoppeld aan een stelsel van exportzegels. Deze regeling komt in het kort hierop neer, dat de pluimveehouder elke vierweekse periode een aantal eieren per kip moet inleveren. Hij ontvangt hiervoor van de handelaar zgn. exportzegels, welke hij moet inleveren bij de Plaatselijke Bureauhouder wil hij recht hebben op de voedertoewijzing voor de volgende vierweekse periode.

De weg van producent naar consument is, schematisch weergegeven als volgt. De verzamelaars kopen de eieren bij de boeren op, en verkopen ze weer aan de handelaren. Van deze laatste bereiken de eieren bestemd voor het binnenland via de grossier en de detaillist de consument. De weg van de eieren voor export is tot de handelaar de zelfde. Voor zover ze bestemd zijn naar Engeland te worden uitgevoerd, moet de inlevering geschieden bij erkende verzamelaars/handelaars, die de voor dit doel aangeboden kwantiteiten overdragen aan het Pluimvee- en Eieraankoopbureau (overheidsorgaan). De export naar de overige landen geschiedt door de handelaren zelf.

Wat de prijsvorming aangaat, deze was tot November '48 in alle stadia geregeld. Voor de boer was een vaste prijs van kracht en voor de diverse stadia in de handel maximumprijzen. Ook de prijs voor de consument was een maximumprijs. Hierin is geleidelijk aan wat meer vrijheid gekomen, zodat in Februari 1949 nog slechts maximumprijzen van kracht waren voor de grossier, de kleinhandel en de consument. De prijs droeg derhalve voor de boer het karakter van een afgeleide maximumprijs. In de prijsregeling voor eieren kwamen geen binnenlandse heffingen of toeslagen vanwege het L.E.F. voor, zoals wij die bij vloeis, consumptiemelk en de zuivelproducten leerden kennen. De maximumprijs voor de consument was afgestemd op de binnenlandse productiekosten inclusief de diverse handelsmarges. Per 11 Februari 1949 zijn ook de nog geldende maximumprijsvoorschriften opgeheven, zodat sindsdien de prijsvorming in principe vrij is, en nog slechts indirect wordt beïnvloed door de productiebeperking (kuikentoeewijzing, voederrantsoenering) en de exportregelingen.

b. Exportregelingen.

Bij het opheffen van de binnenlandse rantsoenering van eieren ontstond het gevaar, dat, als gevolg van de gunstige binnenlandse prijzen, onze export in het gedrang zou komen en het karakter zou krijgen van een in omvang sterk variërende restpost. Gezien het grote belang, dat men hechtte aan een behoud van een belangrijke afzetmarkt in het buitenland, met name in Engeland (met welk land inmiddels een belangrijk handelsverdrag was afgesloten) zijn een aantal maatregelen getroffen, teneinde een stabiele exportstroom veilig te stellen. Deze komen hierop neer, dat sinds Januari '49, elke geregistreerde pluimveehouder periodiek, per 4 weken, een aantal eieren per kip voor export moet inleveren. De pluimveehouder kan deze exportverplichting overdragen aan de verzamelaar, resp. handelaar, door bij deze, tegen ontvangst van een overeenkomstig aantal exportzegels, het in de elke betrokken periode vereiste aantal eieren per kip voor export in te leveren. De handelaar is op zijn beurt verplicht het tegen de exportzegels ontvangen aantal eieren te exporteren.

3) Volgens opgave van 5 December 1948 op de registratiekaarten van de Plaatselijke Bureauhouder. Daarnaast werd echter voor het aantal kippen een maximum gesteld, bepaald op 35% van het in 1947 toegewezen aantal kuikens (later verhoogd tot 45%), plus 40% van het voor 1948 toegewezen aantal kuikens. Voor die bedrijven, die geen of slechts een geringe toewijzing hadden ontvangen, stelde men het maximum vast op het aantal bij de laatste eieraanslag berokkende kippen, plus 10.

Bij deze export dient onderscheid te worden gemaakt tussen de export naar Engeland, welke centraal geschiedt en in handen is gelegd van het Pluimvee- en Eieraankoopbureau, en de export naar de vrije landen, welke de handel zelf verzorgt. Voor elke vierweekse periode maakt het Bedrijfschap bekend, welk percentage de handelaar van de voor export bestemde eieren moet afleveren aan het genoemde Aankoopbureau voor export naar Engeland. Hiervoor ontvangt de handel een vaste prijs, welke ongeveer overeenkomt met de kostprijs plus handelsmarges. Het resterende kan door de handel vrij worden geëxporteerd 4).

De omvang van het in het handelsverdrag met Engeland opgenomen kwantum, alsmede de in dit verdrag vastgelegde prijs, waren oorzaak, dat er een vrij belangrijk verschil kon ontstaan tussen de vrije prijzen in het binnenland, en die der voor export bestemde eieren. Enerzijds hield de relatief omvangrijke export een zekere schaarste in het binnenland in stand, hetgeen tot gevolg had, dat het binnenlandse prijspeil zich op een hoog niveau bleef bewegen; anderzijds lagen de prijzen der exporteieren vrij laag, als gevolg van het feit, dat verreweg het grootste deel voor export naar Engeland moest worden ingeleverd tegen de genoemde vaste prijs. Ook de export naar de "vrije" landen bracht gedurende de zomer geen prijzen op, die hier belangrijk boven lagen.

Aan dit verschil tussen binnenlandse prijzen en de gemiddelde exportprijzen ontleenden de exportzegels een zekere waarde, welke tot uiting kwam in de prijzen, die de verzamelaars voor de zegels aan de boeren in rekening brachten. Op deze wijze werden de lasten van de export afgewenteld op de pluimveehouder. Een cijfervoorbeeld moge dit verduidelijken. Stel, de handelaar ontvangt voor een bepaalde klasse eieren van het Aankoopbureau een bedrag van f.9,90/100 eieren, voor zijn overige export een bedrag van f.11,-/100 eieren, en, gezien de kwantitatieve verhouding tussen beide vormen van export, gemiddeld een bedrag van bijvoorbeeld f.10,-/100 eieren. Brengt men hierop in mindering een bedrag van vracht- en verpakkingskosten, marges, e.d. van f.1,50, dan laat zich hieruit een prijs voor de pluimveehouder berekenen van f.8,50/100 eieren. Bij een vrije binnenlandse prijs van bijvoorbeeld 12 cts, bedraagt de theoretische waarde van een exportzegel, 3,5 cts.

De producentenprijs van 8,5 cts wordt nu als volgt geëffectueerd. De boer ontvangt voor alle door hem aan de verzamelaar ingeleverde eieren de vrije binnenlandse prijs van 12 cts. Echter, voor het hierin begrepen kwantum bestemd voor export moet hij een overeenkomstig aantal zegels kopen à 3,5 cts, zodat hij per saldo voor de exporteieren slechts 8,5 cts in handen krijgt.

Het voor de exporteieren bestaande nadelige prijsverschil t.o.v. de binnenlandse eierprijzen heeft ertoe geleid, dat een aantal producenten, die hun behoeften aan krachtvoeder in voldoende mate buiten de toewijzingen om konden dekken, zich aan de export-aanslagregeling onttrokken, teneinde volledig te kunnen profiteren van de gunstige vrije prijzen.

Deze gang van zaken betekende, dat de export-aanslagregeling, welke de lasten van de export gelijkmatig over alle pluimveehouders beoogde te verdelen, discriminerend ging werken ten nadele van de kleine bedrijven met een intensieve kippenhouderij. Deze ontwikkeling is voor het Bedrijfschap aanleiding geweest in een aanvullende regeling te bepalen, dat alle geregistreerde pluimveehouders, die in het tijdvak van 3 Juli - 24 September '49 niet volledig aan de export-aanslag zouden voldoen, belast zouden worden met een heffing per kip van f.1,- voor de periode van 3 Juli - 24 September en van f.0,50 voor het tijdvak van 25 September - 14 Januari 1950.

Nog via een andere weg is getracht de export naar Engeland veilig te stellen. Indien de handel, ondanks zijn verplichtingen op grond van bovengenoemde regeling, in gebreke zou blijven om de eieren aan het Aankoopbureau te leveren, dan is dit Bureau verplicht de eieren op de vrije binnenlandse markt te kopen. Om deze reden is bepaald, dat de handel voor de door haar periodiek bestelde zegels fonds moet bezorgen. De grootte van dit fonds wordt bepaald door het aantal benodigde (bestelde) zegels vermenigvuldigd met de voor de eerstvolgende periode gestelde prijs per zegel. Zou de handel niet aan haar verplichtingen voldoen, dan staat het Bedrijfschap het gestelde fonds ter beschikking om de vereiste eieren op de vrije markt aan te kopen.

4) Met betrekking tot de export naar de andere landen kan het volgende worden opgemerkt: Ten tijde van de rantsoenering legde het Bedrijfschap de handel regelmatig aanslag op voor de binnenlandse voorziening (levering aan de grossiers) en voor de export naar Engeland (levering aan het Aankoopbureau). De export naar de overige landen was vrij onhad het karakter van een restpost. Na de opheffing van de rantsoenering is hierin in zoverre een verandering gekomen, dat de export gecontingeerd werd, teneinde een bepaald voorzieningsniveau in het binnenland te handhaven.

HOOFDSTUK IV

DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK VOOR GROENTEN EN FRUIT

Samenvatting.

Practisch bestaat er in deze sector in vergelijking met de andere agrarische sectoren een geringe overheidsbemoeienis, met name wat betreft de prijsvorming en de export. Juridisch bestaat echter de mogelijkheid, dat van overheidswege direct en ingrijpend inzake de productie, de prijsvorming en de im- en export van tuinbouwproducten wordt opgetreden. De organisatie van de markt is in deze sector echter aanmerkelijk verder voortgeschreden dan elders. In deze, op de export afgestemde tak van agrarische productie, gekenmerkt door een, afhankelijk van de weersomstandigheden op korte termijn sterk wisselend aanbod van snel bederfelijke producten, heeft zich de drang tot organisatie het sterkst doen gevoelen. In afwijking van de vorige hoofdstukken, zal hier dan ook meer aandacht worden besteed aan de diverse marktinstellingen, die uit het bedrijfsleven zelf zijn voortgekomen.

Anders dan in de overige sectoren van de agrarische productie wordt in de tuinbouw door middel van een stelsel van vergunningen op de productie van bepaalde producten en middels erkenningsreglementen op het toetreden tot het vak een belangrijke invloed uitgeoefend. Mocht in de toekomst blijken, dat de afzetmogelijkheden van tuinbouwproducten onvoldoende kunnen worden vergroot, dan is het organisatorisch mogelijk tot een verder ingrijpen inzake het aanbod over te gaan.

Wat de prijsvorming betreft, betekent de bestaande verplichting, dat een marktform in het leven is geroepen, welke die van de volledige concurrentie belangrijk beter benadert dan voorheen. Er zijn weliswaar maatregelen genomen, welke beogen tegemoet te komen aan de gevolgen van de ten aanzien van tuinbouwproducten bestaande inelastische vraag versus een zeer sterk fluctuerend aanbod, doch deze zijn zo gekozen, dat op het principe van de vrije prijsvorming zo weinig mogelijk inbreuk wordt gemaakt, terwijl zij ook niet tot gevolg hebben, dat de gevoerde overheidspolitiek van lage consumentenprijzen wordt aangetast.

Was tot voor kort de situatie aldus, dat de kosten van deze marktondersteuning uitsluitend door de overheid werden gedragen, sinds voorjaar 1948 is een regeling van kracht, waarbij de kosten in eerste instantie door de betrokkenen zelf worden opgebracht. Daartoe worden voor een aantal in aanmerking komende producten prijzen vastgesteld, welke aan de telers een vast vergoeding garanderen. De vergoedingsprijzen zijn voor gelijke kwaliteiten vast, doch variëren voor de verschillende kwaliteiten binnen zekere marges. Zij worden betaald uit per product of groep van producten gecreëerde reserves, welke in principe worden gevormd uit heffingen in tijden, dat de producten deze dragen kunnen. Daarnaast is nog de mogelijkheid van overheidssteun gehandhaafd.

Wat de export aangaat bestaat juridisch de mogelijkheid, dat heffingen worden opgelegd, doch hiervan is thans in de praktijk slechts weinig sprake. Gepoogd wordt de export zoveel mogelijk te stimuleren. In het algemeen vindt export rechtstreeks plaats door de exporteurs en voor eigen rekening en risico. Een uitzondering hierop vormde, tot voor kort, de export naar Duitsland, welke weliswaar door de exporteurs werd verzorgd, doch voor rekening en risico van het Centraal Bureau van de Tuinbouwverzekeringen plaatsvond.

Na Mei 1949 is dit systeem van centrale export naar Duitsland verlaten.

A. Marktinstellingen

Als instellingen, welke voor de markt- en prijsregelingen van overwegend belang zijn, moeten in de eerste plaats genoemd worden de publiekrechtelijke organen in hun huidige opzet: het Hoofdbedrijfschap voor Tuinbouwproducten en de daaronder ressorterende Bedrijfschappen voor Groenten en Fruit, voor Sierteelproducten, en voor Tuinbouwzaden.

Door deze Bedrijfschappen werd de marktondersteunende taak van de Crisiscentrales overgenomen.

Voor het hierna volgende, waarin slechts de prijs- en marktpolitiek voor groenten en fruit wordt gezien, is het Bedrijfschap voor Groenten en Fruit van directe betekenis, aangezien een belangrijk deel der regelingen op de verordenende en uitvoerende bevoegdheid van dit Bedrijfschap is gebaseerd.

De telers, die enerzijds onder dit Bedrijfschap ressorteren, zijn anderzijds lid van een of meer veilingen, welke laatste weer georganiseerd zijn in het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen (C.B.) Dit Centraal Bureau speelt eveneens, zij het in de privaatrechtelijke sfeer, een belangrijke rol.

B. Marktorganisatie

Kwekers

De vestiging van het tuinbouwbedrijf is niet vrij.

Alhoewel voor de telers het Bedrijfsvergunningenbesluit 1941 en het Besluit algemeen vestigingsverbod kleinbedrijf nog niet van toepassing zijn, bestaan er voor hen andere beperkende bepalingen:

In de eerste plaats moeten genoemd worden de zgn. erkenningsreglementen 1).

Deze komen hierop neer, dat de as. kweker moet voldoen aan bepaalde eisen inzake kennis en praktijk.

Daarnaast, en dit is in wezen een veel ingrijpender beperking van het aanbod, moet hij voor het kweken van een aantal producten een vergunning 2) hebben, welke hem toestaat, niet méér dan een bepaalde oppervlakte met vollegronds groenten/vroege aardappelen te betelen. Hiermede wordt de oppervlakte tuinbouwgrond voor een aantal producten, verdeeld naar "volle grond" en "onder glas", binnen perken gehouden, en daarmee het aanbod van deze producten.

In het algemeen moeten alle voor de handel geteelde producten via veilingen worden verkocht (Tuinbouw afzetverordening 1945 en Tuinbouwteeltverordening).

Naast de privaatrechtelijke bestaat een publiekrechtelijke veilplicht.

De belangrijkste uitzonderingen hierop zijn:

1° zaai-uien;

2° koolrapen, buiten de typische productiegebieden: Groningen, Friesland en de Bommelerwaard;

3° groen geplukte orwten en spinazie voor de conservenindustrie.

In deze gevallen komt de prijsvorming in gesloten ruil tot stand.

Alhoewel de veilingen reeds vrij lang voorkomen is hun betekenis in de eerste decennia van hun bestaan niet van overheersend belang geweest. Eerst na de eerste wereldoorlog waren vele tuinders van het belang der veilingen overtuigd, zodat hier en daar tot invoering van de statutaire veilplicht werd overgegaan. De krachtigste stoot tot ontwikkeling van het veilingwezen is uiteraard uitgegaan van de invoering van de publiekrechtelijke veilplicht in 1934 voor groenten.

In verband met de sinds dat jaar verleende overheidssteun aan de tuinbouw was het van groot belang de daarvoor in aanmerking komende producten geheel over de veilingen te laten lopen, waarbij hoeveelheden en gemaakte prijzen (inclusief het doordraaien) scherp bepaald waren, zodat aan de hand daarvan de verdeling van de ondersteuning over de verschillende gewassen kon worden vastgesteld. De veilplicht behield in de tweede wereldoorlog haar zin, zowel voor ons land (prijzbeheersing: maximum-prijzen), als voor de bezettende macht (goedkope leveranties aan Duitsland) en werd nog met enkele producten uitgebreid.

Over de wenselijkheid de publiekrechtelijke veilplicht te handhaven lopen in de na-oorlogse jaren de meningen uiteen. Wordt er enerzijds op gewezen, dat dit onder de huidige prijsondersteunende maatregelen in de vorm van minimum-prijsfondsen gewenst zou zijn, anderzijds wordt dit, gezien de doeltreffende privaatrechtelijke regeling voor groenten, bestreden.

Voor fruit ligt de situatie wat anders, aangezien de fruitveilingen van geringer betekenis zijn, met name in Limburg en de Betuwe. In de "nieuwe" fruitgebieden is dit anders.

Als gevolg van de publiekrechtelijke veilplicht is iedere teler verplicht zich aan te sluiten bij een veiling. Hij behoeft hiervan geen lid te zijn. Verder heeft het Bedrijfschap de bevoegdheid de teler toe te staan van veiling te veranderen of bij meer dan één veiling aangesloten te zijn.

1) Waarbij de erkenning als aangesloten bij het Bedrijfschap wordt geregeld.

2) Tuinbouwteeltvergunning. D.i. geen vestigingsreis, doch dit beoogt de regeling van de productie.

Naast zijn betekenis als instituut ter bevordering van de vrije concurrentie ontleent de veiling zijn betekenis aan de voorschriften, welke van kracht zijn t.a.v.:

1o. kwaliteitscontrole, standaardisering van kwaliteit, verpakking en sortering; alle aangevoerde partijen worden gekeurd en geclassificeerd overeenkomstig de bepalingen, welke in 2 verordeningen van het Bedrijfschap zijn neergelegd.

Daarnaast oefent het Uitvoer Contrôle Bureau (U.C.B.) controle uit op de partijen bestemd voor export.

Hierop komen wij onder punt D terug.

2o. het centraal koelen der producten;

3o. de vermindering en overname van het delcredere-risico door plaatsing van insolvabele handelaren op "zwarte lijsten".

Handel en verwerkende industrie.

In de groothandel spelen naast de grossiers, de verzendhandelaren en de exporteurs een rol van betekenis.

De handelsmarges kunnen direct door het Bedrijfschap worden geregeld. Zij worden echter thans vrijgelaten (sinds April 1943), waarmee een vrije prijsvorming op de veilingen gecompleteerd is met die in de handel.

De functie van de groothandelaar, waaronder te verstaan die van verzendhandelaar, exporteur en grossier, mag niet in combinatie met die van kleinhandelaar worden uitgeoefend. (art. 4 Erkenningsreglement Kleinhandelaren en art. 4 Erkenningsreglement Groot- en Tussenhandel).

Met betrekking tot de vestigingscisen kan worden opgemerkt, dat voor de vestiging als handelaar zowel een bedrijfsvergunning nodig is als het voldoen aan de erkenningssystemen. Voor de vestiging van de verwerkende industrie is alleen een bedrijfsvergunning nodig.

De verwerkende industrie kan de door haar benodigde producten zowel rechtstreeks op de veilingen betrekken als van de handel. Het eerste is regel. Voorts, doch dit is slechts toegestaan voor spinazie, kunnen de industrieën hun grondstoffen rechtstreeks van de kwekers betrekken (contractteelt).

C. Markt- en prijsregelingen in het binnenland.

Het na de bevrijding wegvallen van de Duitse markt en het spoedig op peil komen van de productie waren oorzaak, dat de behoefte aan de tijdens de bezetting van kracht zijnde maximumprijzen sterk afnam. Ook de rantsoenering verdween hierdoor eerder dan in de meeste andere sectoren. Er was echter nog een andere reden de rantsoenering van groenten en fruit zo spoedig mogelijk op te heffen. Het aanbod is immers, afhankelijk van de weersomstandigheden, zeer onregelmatig, terwijl de waren bovendien snel aan boderf onderhevig zijn. Deze feiten sluiten moeilijk aan op de als gevolg van de rantsoenering starre vraag. Daarbij voegt zich nog de onmogelijkheid om groenten bij rantsoenering in "rantsoenerings"-eenheden uit te drukken. Dit bezwaar werd zo goed mogelijk overvaren door middel van een klantenbinding.

Reeds in April 1946 werden de maximum-prijzenregeling, zowel voor groenten als voor fruit, alsmede de rantsoenering afgeschaft. Hiermede was dus in principe een volledige vrijheid van prijsvorming hersteld. Men heeft dit resultaat echter niet over de gehele linie kunnen handhaven. Voor bepaalde fruitsoorten, die men niet te duur wilde houden (appels, peren en pruimen), moesten tijdelijk weer rantsoenerings- en maximum-prijsvoorschriften worden ingevoerd (1946), evenals voor wintergroenten (winter 1946-1947).

In het voorjaar van 1947 verdween de rantsoenering definitief, terwijl de prijsvorming op de veiling door het Bedrijfschap werd vrijgelaten. Practisch ging de prijsregulering, echter thans geregeld door het Centraal Bureau verder, zij het, dat het accent nu geheel anders kwam te liggen. Was er tot nu toe voornamelijk van maximum- of vaste prijzen sprake, sinds 1947 overheerst het probleem der productie-overschotten en neemt het aantal gevallen, waarin minimum- en vergoedingsprijzen worden ingesteld, steeds toe. In dit verband moet melding worden gemaakt van de vorming van een afzetfonds. Het Centraal Bureau beschikte als organisatie, die zelf geen zaken doet, niet over de middelen om de kosten, verbonden aan de bevordering van de afzet uit de gewone inkomsten te bestrijden. In '47 nam echter de algemene vergadering van het C.B. het besluit over te gaan tot de vorming van een afzetfonds, waaraan 1% van de omzetten op de veilingen werd afgedragen. In 1948 en 1949 werd deze bijdrage gecontinueerd.

Sedert April 1948 heeft zich een nieuwe ontwikkeling voorgedaan in de opzet van de prijsreguleringen. Was tot dusver de toestand zó, dat de kosten van het ondersteunen van de markt ten laste van het L.E.F. kwamen, sinds April 1948 worden deze in eerste instantie door de betrokkenen zelf gedragen.

De opzet is in het kort aldus:

De mogelijkheid is geschapen tot het instellen van zogenaamde weerstandsfondsen. Deze worden ingesteld door het Centraal Bureau in nauwe samenwerking met het Bedrijfschap. Doel is het tegengaan van marktbederf in tijden van massale aanvoer. Men tracht dit te bereiken door een bodem in de markt te leggen:

1e. door het stellen van ophoudprijzen voor op de veilingen aangevoerde producten. Dit zijn de minimum-verkooprijzen, welke de producten op de veiling moeten bereiken.

Deze minimum-prijzen liggen beneden de kostprijzen.

2e. door het uitkeren van vergoedingsprijzen voor producten, die de ophoudprijs niet bereiken.

Deze prijzen worden aan de telers uitgekeerd.

De middelen benodigd voor de uitkering van de vergoedingsprijzen worden verkregen uit heffingen per kg over de veilingomzetten ten tijde, dat het betrokken product deze kan dragen, dus wanneer het vrij schaars is. Is de periode van het massale aanbod angebroken, dan kan, indien nodig, uit het door de heffingen gevormde fonds de uitkering der vergoedingsprijzen worden betaald.

Voor een aantal gevallen is de mogelijkheid tot suppletie opengelaten:

1e. Er zal in bepaalde gevallen een duidelijke samenhang zijn waar te nemen in het prijsverloop van producten, welke in dezelfde tijd geoogst worden. De mogelijkheid is nu opengelaten dergelijke producten tot 1 groep samen te brengen. Dit vindt echter steeds achteraf plaats en dan nog alleen, indien zou blijken, dat het fonds van één dier producten ontoereikend is.

2e. Naast deze samenhang in de consumptie bestaat er ook een samenhang in de productie. De productie van diverse groenten is alternatief, zodat deze, afhankelijk van de prijzen, belangrijke verschuivingen in de een of andere richting kan vertonen. Om deze reden is het mogelijk gemaakt groepsvorming van productieverwante artikelen tot stand te brengen. Ook in dat geval wordt suppletie toegepast, indien achteraf blijkt, dat één der fondsen te kort geschoten is.

3e. Bovendien bestaat de bepaling, dat bij eventuele tekorten gesuppleerd kan worden uit het afzetfonds voor groenten.

Is deze productie- of consumptieverwantschap niet of weinig aanwezig, dan is er alle reden, om de diverse fondsen niet "coöperatief" aan te wenden, teneinde de gewenste sanering van het aanbod niet te belemmeren.

Practisch is de gang van zaken in het kort als volgt:

Zodra het Centraal Bureau van mening is of bemerkt, dat er belangstelling bestaat om voor een bepaald product een minimumprijzenfonds te vormen, roept het voor dit product een productencommissie bijeen. Indien het advies van deze commissie positief uitvalt moet, aler de regeling definitief van kracht kan worden nog overeenstemming zijn bereikt met het Ministerie van Landbouw en met de Organisatie-commissie "Groenten", uit de Stichting voor de Landbouw. Het Ministerie heeft voor het seizoen 1948-1949 de goedkeuringen van deze regelingen gedelegeerd aan het Bedrijfschap. Voorts werd besloten in de tijd, dat de financiële zijde van het contract voor de export naar Duitsland (in 1948) nog niet definitief geregeld was, dat voor dat seizoen de overheid 50% van de uitkeringen voor doorgedraaide producten tot een maximum van f.2,5 miljoen voor haar rekening zou nemen. Deze oplossing is komen te vervallen, toen de betaling van deze leveranties geregeld was.

Zoals gezegd, elk product waarvoor een minimum-prijzenfonds is ingesteld brengt in een bepaalde periode (meestal één jaar) door middel van heffingen de middelen bijeen, die nodig zijn om in die periode voor dat product een minimumprijs te garanderen. Indien aan het einde van het jaar blijkt, dat een voordelig saldo resteert, komt dit saldo geheel ten goede aan het fonds, dat het volgende jaar voor dit product zal worden bijeengebracht. Niet voorzien is in de bestemming van dit saldo, wanneer in het volgende jaar geen fondsvorming voor dit product plaats vindt.

Practisch zijn alle fondsen gecontinueerd.

Ook het vóór het instellen van de weerstandsfondsen toegepaste principe de vergoedingsprijzen lager te houden dan de ophoudprijzen is gehandhaafd. De vergoedingsprijs varieert van 60 tot 80% van de ophoudprijs, afhankelijk van de kwaliteit. Er is dus per product slechts 1 ophoudprijs, doch een veelheid van vergoedingsprijzen.

Bij het opstellen van de ophoudprijzen werd met diverse aspecten rekening gehouden:

1e. Het is gewenst, dat de ophoudprijs beneden de kostprijs ligt. Dit is noodzakelijk om de gunstige tendentie tot spreiding van het aanbod niet te belenen. De aanvoer van bijna alle groentensoorten vertoont hetzelfde verloop: een korte periode van massale aanvoer, voorafgegaan en gevolgd door een periode met een veel geringere aanvoer. Overschotten treden derhalve als regel op tijdens en kort na de top en gaan gepaard met scherpe prijsdalingen. Verder is het zo, dat ook de toppen van een groot aantal groentensoorten niet ver uiteen liggen, zodat bedrijven met een ongeveer gelijk productie-assortiment een gemeenschappelijke periode van dicht opeenvolgende toppen kennen.

De ervaring heeft nu geleerd, dat hier een zekere natuurlijke sanering optreedt in die zin, dat men door wijzigingen in de teeltwijze en in het assortiment een spreiding in het aanbod tracht te bereiken, zowel per product als in het assortiment. Door nu een bodem in de markt te brengen, waarbij de ophoudprijzen boven de kostprijzen zouden liggen, zou in belangrijke mate deze economisch gunstige stimulans tot spreiding van het aanbod wegvallen.

2e. Hiermede nauw verband houdend is het voorts van belang, dat de minimum-prijsregeling niet alleen de spreiding in, doch ook een doelmatiger omvang van het aanbod in totaal helpt bevorderen, door die productiecapaciteit uit te schakelen, welke relatief het minst geschikt blijkt in een bepaalde aanwending. Dit wordt het beste bereikt door één minimumprijs vast te stellen, welke ook weer beneden de kostprijs van het betreffende product moet liggen. Dit brengt immers automatisch een scheiding teweeg tussen een kwantiteit, welke tegen grotendeels normale prijzen op de markt afzet vindt, en een rest, welke niet op de markt wordt toegelaten en een (vergoedings)prijs ontvangt, welke de productiekosten niet dekt. Het feit, dat er nog een variatie in de vergoedingsprijzen naar kwaliteit is aangebracht heeft op de door de uniforme minimum-prijs veroorzaakte "scheiding" uiteraard geen invloed meer, doch bevordert nog wel, dat de druk op een bepaalde teelt (in een bepaald gebied) groter is, naarmate de productie-omstandigheden ongunstiger zijn.

3e. In overeenstemming met het onder (1e) en (2e) vermelde, is bepaald, dat, indien de producten-commissie van mening is, dat de afzetmogelijkheden van een product in de toekomst in het algemeen, of in een bepaalde periode zich ongunstig zullen ontwikkelen, de ophoudprijs op een lager niveau zal worden vastgesteld dan in het omgekeerde geval.

4e. De ophoudprijs van een product dat verwerkingsmogelijkheden heeft, wordt in de regel hoger gesteld dan voor een product zonder verwerkingsmogelijkheden. De aanwezigheid van een alternatieve aanwending maakt de positie van het product sterker. Daarenboven is een product met verwerkingsmogelijkheden juist veelal hierop aangewezen. Aangezien tenslotte de kosten van het te verwerken product slechts een gering percentage van de totale eindprijs uitmaken, zijn de fabrikanten over het algemeen in staat behoorlijke prijzen voor deze producten te betalen, mits zij er zeker van zijn, dat de concurrenten deze producten niet goedkoper in handen krijgen.

De afname zal dus praktisch niet beïnvloed worden door de hoogte van de ophoudprijzen. Integendeel, juist indien de markt een dalende tendenz vertoont, durft een fabrikant eerst op volle capaciteit te gaan werken en in te kopen als het niveau der ophoudprijzen bijna bereikt is.

Tot nu toe zijn alleen minimum-prijsfondsen ingesteld voor groenten. De mogelijkheid bestaat echter, dat zij ook voor fruit in het leven worden geroepen. De zeer overvloedige pruimen oogst in 1948 kon nog volgens de oude methode worden afgezet. D.m.v. het in '47 gevormde afzetfonds kon het C.B. een deel van de pruimen oogst, dat anders vernietigd had moeten worden, overnemen en voor eigen rekening laten verduurzamen.

Als uitzondering op de vrije prijsvorming op de veiling moet nog melding worden gemaakt van de leveranties van bepaalde contingenten zacht fruit aan de fruitverwerkende industrie.

Hierin wordt voorzien door van alle op de veiling aangevoerde partijen een bepaald percentage voor industriële verwerking te bestemmen en deze tegen vaste en relatief lage prijzen aan de industrie ter beschikking te stellen. Hiermede wordt enerzijds bereikt, dat de vruchtopulpproducten (voor een belangrijk deel bestemd voor export) en de jamfabricage (voor een groot deel bestemd voor de binnenlandse consumptie) niet te duur worden. Anderzijds zijn de telers hierdoor niet gedupeerd, aangezien het resterende tegen vrije prijzen wordt geveild, welke over het algemeen na deze beperking van het aanbod op

een goed niveau liggen.

Alvorens de vraag te beantwoorden of verwacht mag worden, dat deze regeling sanerend zal werken, is het nuttig er op te wijzen, dat de huidige opzet, zoals die sinds April 1948 bestaat, geen principiële wijziging heeft gebracht. De in het voorgaande ter sprake gekomen begrippen: ophoudprijs en vergoedingsprijs zijn niet nieuw en hebben voor de telers sinds voorjaar 1948 geen andere klank of betekenis gekregen. Voor hen is dus feitelijk weinig veranderd.

Ook het gestelde doel, het tegengaan van marktbederf in tijden van massale aanvoer is niet nieuw; het gold evenzeer tijdens de minimum prijsregelingen vóór de bewuste datum in 1948. Resteert derhalve het feit, dat de kosten, verbonden aan het ondersteunen van de markt bij de nieuwe opzet in eerste instantie door de betrokkenen zelf worden gedragen. Gezien de onzekere vooruitzichten voor de export wilde men voorkomen, dat eventueel later uitsluitend bij de Overheid om steun moet worden aangeklopt.

Wat de sanerende werking betreft zij tenslotte opgemerkt, dat, indien er een wanverhouding is tussen productie- en afzetmogelijkheden, sanering door middel van directe beperking van het aanbod één der methoden is, die een oplossing kunnen bieden. In beperkte mate bestaat dit reeds (teeltvergunningen). Een indirecte invloed wordt op de productie uitgeoefend, zoals vermeld, door de minimumprijzen beneden de kostprijzen te fixeren, alsmede door de vestigingsvoorwaarden. De weg, die men vooralsnog volgt is echter een andere en wel deze, dat men in de eerste plaats probeert de opbrengst te vergroten door splitsing van de markt. Eerst indien deze pogingen onvoldoende resultaat opleveren is directe aanbodbeperking de enig overgebleven weg.

De methode van fondsvorming is dus slechts als een sanering van een beperkte strekking te beschouwen. Zij biedt voornamelijk een correctie op de tijdelijke overvoeringen van de markt, zoals die bij tuinbouwproducten nu eenmaal regelmatig optreden, als gevolg van:

- 1e. de concentratie van het aanbod tot een kort tijdsbestek door plotseling optredende perioden van gunstig weer en
- 2e. storingen in de afzet.

Het is echter niet bedoeld als redmiddel tegen de gevolgen van een totale overproductie van één of meer producten en kan in zo'n geval om technische redenen geen uitkomst bieden, aangezien er dan tegenover de uitbetaling der vergoedingsprijzen geen of onvoldoende heffingen staan.

Het heeft in het kader van dit overzichtje weinig zin het verloop der afzonderlijke prijsregelingen te volgen. Volstaan zij met een opsomming van de belangrijkste minimum-prijsfondsen, welke in 1948 tot stand kwamen: het waren die voor:

andijvie, spinazie, sla, komkommers, tomaten; bloemkool, rode-, witte- en savoyekool, spruiten; krotten, peen en bonen. Deze fondsen zijn in 1949 gecontinueerd.

D. Exportregelingen.

Naast de beïnvloeding van de productie (teeltvergunningen, minimum-prijzen) en de prijzen, kan bij de in- en uitvoer met heffingen worden gemanipuleerd, waardoor de prijzen in het binnenland in het kader van de door de Regering gevoerde prijspolitiek kunnen worden gehouden. In enkele gevallen is dit na de oorlog toegepast en wel bij de in- en export uit en naar België.

Ter sprake kwam reeds de controle van kwaliteit en sortering op de veilingen en de controle, welke het U.C.B. hierop uitoefent. Naast deze eerste controle vindt soms nog een tweede plaats in de pakloodsen der exporteurs en tenslotte nog een derde bij de grens (ingeval van export over land) of in het schip (ingeval van export over zee). Bij deze controle treedt het U.C.B. op als uitvoerder van de Landbouw Crisis Uitvoer Wet 1938.

De export, welke plaats vindt tegen de door het Bedrijfschap vastgestelde minimum-exportprijzen geschiedt door:

- 1e. de exporteurs, voor eigen rekening en risico;
- 2e. de Groefex, een combinatie van exporteurs, voor rekening en risico van het Centraal Bureau.

De export is niet geheel vrij: exporteren mochten tot voor kort slechts die exporteurs, die als zodanig erkend waren, hetgeen onder meer inhield, dat zij ook vóór de oorlog reeds als exporteur optraden (Bedrijfsvergunningenbesluit

1941). Dit was dus een verstarrend element. Deze verstarring is in 1949 in zoverre gereduceerd, dat thans ieder erkend groothandelaar voor export in aanmerking kan komen.

Uitvoer door de exporteurs voor eigen rekening en risico is thans regel. In dit geval geschiedt de export, zoals gezegd, tegen minimum-exportprijzen (voor Duitsland ook maximumprijzen; zie onder), welke periodiek aan de zich wijzigende omstandigheden worden aangepast.

Verdeling der in de handelsverdragen opgenomen contingenten over de gegadigden-exporteurs volgens een bepaalde maatstaf (bijvoorbeeld basisjaar) vindt niet plaats. Men huldigt hier het principe: "wie het eerst komt, het eerst maalt", hetgeen ter stimulering van de export in dit geval de beste methode wordt geacht.

De uitvoer naar Duitsland nam tot voor kort een geheel eigen plaats in. Hierop zal wat nader worden ingegaan. De export naar dit land gaf in de afgelopen jaren een sterk wisselend beeld te zien, afhankelijk van het succes, waarmee met de bezettingsautoriteiten inzake groenten- en fruitleveranties werd onderhandeld. Uiteraard vonden deze onderhandelingen plaats door een centrale instantie. Voor 1948 was dit het Aan- en Verkoopbureau voor Tuinbouw- en Sierteeltproducten, dat tevens transacties afsloot en uitvoerde via de Groefex, de gecombineerde exporteurs.

In 1948 werd het contract met de bezettingsautoriteiten afgesloten door het Centraal Bureau, dat deze transactie op eigen naam en voor eigen risico afsloot, terwijl de uitvoering hiervan weer door de Groefex geschiedde. Het Aan- en Verkoopbureau bleef voor de administratieve afwikkeling nog ingeschakeld.

Bij het in werking treden van het aanvullend handelsverdrag per 1 Mei 1949 is het systeem van de gecentraliseerde export verlaten, met uitzondering van de leveranties aan de Britse bezettende macht. De export naar Duitsland vertoont derhalve sindsdien grote overeenkomst met die naar andere landen. Er bestaan echter op dit punt nog enkele verschillen:

1. De prijzen, inclusief de kosten en winstmarges mogen niet boven of beneden de telkenmale per product gestelde maximum- en minimumprijzen liggen. Bij export naar andere landen komen geen maximumprijzen voor. Voor Duitsland moesten deze door ons tijdens de onderhandelingen met de bezettingsautoriteiten worden geaccepteerd.
2. Met het bovenstaande houdt verband een regeling, waarbij bepaald is, dat er slechts uitvoermachtigingen verstrekt mogen worden op telkenmale door het Centraal Bureau per circulaire bekend gemaakt producten.

Met betrekking tot de export naar België kan worden opgemerkt, dat als gevolg van de nog geringe organisatie van de groenten- en fruitteelers in dat land, het geen ongewoon verschijnsel is, dat deze producten aldaar beneden de kostprijs aan de handel worden verkocht. Gezien de nadelige gevolgen hiervan voor beide landen, en teneinde de mogelijkheid te scheppen om aan beide partijen een zekere bescherming van de eigen teelt te verlenen, is sinds Juli 1947 een regeling van kracht, die in het kort hierop neerkomt, dat wederzijds slechts geïmporteerd zal worden tegen minimumprijzen, gebaseerd op de kostprijzen van het importerende land. Deze regeling heeft aanleiding gegeven tot het toepassen van zogenaamde monopolieheffingen.

Tot op heden heeft dit systeem, met uitzondering van de in 1947 plaats gevonden hebbende kersenimport³⁾ in Nederland een bevredigend verloop gehad.

Tot voor kort kwamen de heffingen bij export naar België ten bate van het L.E.F.; later is bepaald, dat door een verhoging van de exportprijzen de telers zelf de meer-opbrengst in handen krijgen.

Door het ontbreken van het daartoe benodigde administratieve apparaat en de nog geringe organisatie in België, vinden, waar nodig ook heffingen plaats bij importen uit België teneinde deze op het voor Nederland geldende minimumniveau te brengen. Deze komen wel ten bate van het L.E.F.

³⁾ Door een scherper toewijzing van francs aan de importeurs heeft zich een situatie, zoals die zich voerde bij de kersenimport, niet kunnen herhalen.